

תמצית

מסכת שבועות

תמצית מסכת שבועות

סיכום של דברי הגמ' , בצורה מסודרת וברורה,
מועיל לחזרה ולבהירות הסוגיות.

טבת התשע"ח

מודיעין עילית

ניתן להשיג חוברות "תמצית" גם על מסכתות-

ברכות, מסכתות סדר מועד, סדר נשים, ב"ק, ב"מ, ב"ב, סנהדרין, מכות, ונדה.

וכן תמצית גפ"ת על מסכתות פסחים, גיטין, בבא מציעא, ובבא בתרא.

וכן תמצית תנ"ך (חלקי).

ותמצית ספרי מוסר (שערי תשובה, מסילת ישרים, נפש החיים, וחזו"א אמו"ב).

נקודות מכירה בירושלים, בני ברק, ומודיעין עילית. לפרטים 0527692282

מידי חודש יו"ל חוברות סיכום על הגמ' הנלמדת לפי סדר הדף היומי, ועל משנה ברורה לפי סדר מבחני "דרשו", ניתן לקבל חוברות אלו בפקס

או במייל A0527692282@gmail.com

כל הזכויות שמורות

נכתב לפום ריהטא בסדר לימוד דף היומי

הערות ותיקונים יתקבלו בברכה

לפרטים- 0527692282

מקדש וקדשיו, ולר"ש הויזוי של הפר מכפר על הכהנים.

ביאור סדר המשנה-

כיון דתני במכות שבהקפת הראש חייב שתים ובהקפת הזקן חמש, אף שהאזהרה היא אחת, להכי תני ששבועות ג"כ הם שתים שהם ארבע.

ג. בשבת ובנגעים התנא לא מביא את כל הדינים שהם שתים שהם ארבע, אבל הכא דשבועות וידיעות הטומאה כתובות יחד, ושניהם בקרבן עולה ויורד, לכן שנה התנא שניהם, וממילא שנה את כולם. התנא פתח בידיעות הטומאה כיון שהלכותיה קצרות, ואח"כ המשיך בדיני שבועות המרובים.

שתים שהם ארבע

ידיעות הטומאה שתים- שלא ידע שהוא טמא ואכל קודש או נכנס למקדש, שהם ארבע- שלא ידע שזה קודש או שזה המקדש.

יציאות השבת שתים- הוצאה דעני ודבעה"ב, שהם ארבע- הכנסה דעני ודבעה"ב.

מראות נגעים שניים- שאת ובהרת, שהן ארבעה- תולדות השאר והבהרת.

שבועות שתים- שאוכל ושלא אוכל, שהם ארבע- שאכלתי ולא אכלתי.

ג. אי מתני' כרבי ישמעאל-

שיטת רבי ישמעאל שאין חייבים קרבן אלא אם **נשבע על העתיד**, ולא אם נשבע על העבר, ואין לומר שהמשנה כוללת אופני פטור, שהרי במראות נגעים לא כללו אופני פטור, וצ"ל שרבי סובר שמלקות כן חייבים על שבועה לשעבר, וכשיטת רבא שלמד שבועת שקר לשעבר משבועת שוא. וצ"ל שרבי ישמעאל סובר שלא שאין בו מעשה לוקים עליו, ולכן על שבועה שאוכל ולא אכל.

ולפי זה סתמא דמתני' שלוקין על **לאו שאין בו מעשה**, והא דריו"ח שסובר שהלכה כסתם משנה סובר שאין לוקה בזה משום דהוי לאו שאינו בו מעשה, (ולר"ל אינו לוקה משום דהתראת ספק לא שמה התראה), היינו משום דאיכא סתמא אחרינא לקמן כ"ז: שאין לוקה אלא בשבועה שלא אוכל ואכל, אבל לא בשבועה שאוכל ולא

מסכת שבועות:

שבועות שתים:

ב. שתים שהם ארבע- שבועות, ידיעות הטומאה, יציאות השבת, ומראות נגעים.

קרבנות הכפרה על טומאת מקדש וקדשיו

אם ידע בתחילה ובסוף ובאמצע נעלם ממנו, חייב קרבן עולה ויורד.

ואם ידע רק בתחילה, שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ תולים, עד שידע ויביא קרבן עולה ויורד ויתכפר.

ואם ידע רק בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפרים.

ואם גם בסוף אין ידיעה- לר"י שעירי הרגלים וראשי חדשים מכפרים, ולר"ש שעירי ראשי חדשים אין מכפרים אלא על טהור שאכל דבר טמא ושעירי רגלים מכפרים על טומאה שאין עליה ידיעה שאין לה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, ולר"מ כל השעירים של מוספין כפרתם על טומאת מקדש וקדשיו, וי"א בשם ר"ש שעירי ר"ח מכפרים על טהור שאכל טמא, ושעירי רגלים מכפרים גם על טומאה שאין לה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, ושל יוה"כ מכפר גם על טומאה שיש לה ידיעה רק בסוף.

ב: לר"ש אפשר להקריב את השעירים הנ"ל ביום אחר מאותם הימים, מפני שכולם באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, אע"פ שיש שבאים לכפר על עוד דברים.

זדון טומאת מקדש וקדשיו- שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ מכפרים.

כפרת שאר עוונות- שעיר המשתלח מכפר על שאר העוונות, קלות וחמורות, זדונות ושגגות, נודעו או לא נודעו, עשה ולא תעשה כריתות ומיתות ב"ד. לת"ק ה"ה בכהנים ואפי' כהן משוח, והפר מכפר על רק טומאת

לפדות בכל דבר חוץ משטרות, (ולרבנן דורשים כלל ופרט וכלל וממעטים גם עבדים וקרקעות, דבעינן שיהיה כעין הפרט דבר המיטלטל וגופו ממון), צ"ל שדווקא בפדיון דורשים רבוי ומיעוט ורבוי, כיון שהתורה כתבה את הפרט אחרי שתי הכללות, (ולרבנן מטילים את הפרט בין שני הכללות ולומדים בכלל ופרט וכלל).

ה. מה דורשים מ"ונעלם" השני- לר"ע לומדים מ"ונעלם ונעלם" שצריך ידיעה בתחילה ובסוף והעלם באמצע, ולרבי מדכתיב "ונעלם" מכלל דבתחילה ידע, ומדכתיב "והוא ידע" לומדים שגם בסוף יש ידיעה, (לרבי לומדים ממה שלא כתב "והיא עלומה ממנו", ולאב"י הרי ב"ונעלם מעיני אישה" אין הכונה שידע מעיקרא, שהרי אם האיש אינו מנוקה מעוון אין המים בודקים את אשתו, וכן התורה דכתיב בה "ונעלמה מעיני כל חי" מעולם לא ידע איש ערכה, אלא רבי סובר שהידיעה מבית רבו מספיקה להחשב ידיעה, ורק תינוק שנשבה לא חשיב ידיעה בתחילה), ומ"ונעלם" השני לומדים לחייב על העלם טומאה והעלם מקדש.

יציאות השבת

יציאות השבת שתיים שהם ארבע, ובמסכת שבת הוסיפו שתיים שהם ארבע בפנים ושתיים שהם ארבע בחוץ.

ואין לומר דהכא לא תני תולדות, ובשבת ששם עיקר דיני שבת תני נמי תולדות, שהרי הוצאות יש רק ב' אבות, ואין לומר ששנו גם הוצאות שפטור עליהם, שהרי בנגעים מנו רק את אלו שחייב עליהם.

רב פפא מתרץ שכאן מנו רק מקומות שחייב עליהם, שתיים דהוצאה ושתיים דהכנסה, והתנא קורא גם להכנסה הוצאה, (שהרי המוציא מרשות לרשות איירי גם מרה"ר ורה"י, וגם המשנה בשבת מפרטת מקרה של הכנסה), דכל עקירת חפץ ממקומו נחשבת הוצאה, ובשבת ששם עיקר דיני שבת מנה התנא גם מקומות שפטור אבל אסור.

ה: רבא מתרץ שכוונת התנא יציאות לרשויות.

מראות נגעים

מראות נגעים שניים שהם ארבע, והיינו בהרת עזה כשלג ושניה לה כסיד ההיכל, ושאת כצמר לבן ושניה לה כקרום ביצה.

אכל, וצ"ל שרבי חזר בו ובסוף סתם שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה.

והא דאין לוקה שובר עצם בקרבן פסח טמא, הטעם הוא משום דכתיב "ועצם לא תשברו בן" והיינו רק בפסח טהור. והא דאין לוקה המותיר מקרבן פסח טהור, אין הכרח שהטעם משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכשיטת ראב"י, די"ל שהטעם הוא כר"י, משום שיש עשה לשרוף את הנותר, ונתן הכתוב עשה על לא תעשה לומר שאין לוקים עליו.

י. מראות נגעים שייך בהם מלקות בקוצץ בהרתו דכתיב "השמר בנגע הצרעת" והשמר או פן או אל זה לא תעשה.

ביציאות השבת שייך מלקות לרבי ישמעאל דס"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד לוקין עליו.

א"א להעמיד את המשנה כר"ע משום שלר"ע אין לוקה על יציאות השבת, דס"ל שלא שניתן לאזהרת מיתת בי"ד אין לוקין עליו.

אמנם מה שמבואר במתני' שלוקה על העלם טומאה או העלם מקדש, זה ניחא גם לר"ע, דאף שאין חייב קרבן לר"ע על העלם מקדש, מ"מ י"ל שמלקות חייב גם בזה, ולפי זה כוונת המשנה לידיעות והתראות דמלקות איירי במזיד, אך אי מתני' כר"ע ליכא ארבע אלא שתיים, ועוד דהעלמה לא שייכא במלקות.

רב יוסף אומר שרבי סתם לגבי ידיעות הטומאה כרבי ישמעאל, ולגבי שבועות כר"ע.

ולרב כהנא רבי עצמו סובר בידיעות הטומאה כרבי ישמעאל, וכדאיתא בברייתא שרבי חולק על ר"ע ולומד מ"ונעלם ונעלם" סובר חייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש, (ולר"ע לומדים מזה שאינו חייב אלא כשיש ידיעה בתחילה ובסוף והעלם באמצע). ובשבועות מסברא סובר רבי כר"ע שיש קרבן בשבועה על העתיד.

הגמ' דוחה ששיטת רבי עצמו שאין חייבים קרבן בשבועה על העתיד, שהרי רבי דורש כלל ופרט וכלל ולא רבוי ומיעוט ורבוי, כדמצינו שרבי סובר ברציעת עבד עברי שלומדים כלל ופרט וכלל, שהפרט הוא מרצע ומרבים כעין הפרט כל דבר ממתכת, (ודלא כרבי יוסי ברבי יהודה שדורש רבוי ומיעוט ורבוי ומרבה כל דבר שנלקח ביד כגון סול סירה מחט מקדח ומכתב), ומה שלגבי פדיון הבן רבי דורש מיעוט ורבוי ומיעוט ומתיר

שאת היינו כצמר לבן של כבש בן יומו, שמכסים אותו בשיל לעשות ממנו מילת.

קרבן עולה ויורד בטומאת מקדש וקדשיו

כתיב בקרבן עולה ויורד "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא", והיינו טומאת מקדש וקדשיו, כיון שכשהזהיר וענש על הטומאה איירי בטומאת מקדש וקדשיו, במקדש כתיב "לא יטמאו את מקדשי" וכתיב כי את מקדש ד' טמא ונכרתה". ובקדשים כתיב "לא יאכל עד אשר יטהר" וכתיב והנפש אשר תאכל בשר וכו' ". אבל על מגע טומאה לבד אינו חייב.

ולא אמרינן דאיירי בתרומה שאכלה בטומאה, דהיא בכלל "בקדשים לא יאכל" וכתיב "ומתו בו כי יחלוהו", דלא אשכחן דבר שחייבים עליו מיתה במזיד וקרבן בשוגג.

ז. ואין לומר שקרבן עולה ויורד שייך גם בשגגת מיתה,

כמו בשבועת העדות ושבועת ביטוי שחייב קרבן עולה ויורד אע"פ שבמזיד אינו לא במיתה ולא בכרת, דכתיב "בה" למעט תרומה. ואין לומר שבא למעט טומאת קודש דלא סגי קרבן עולה ויורד אלא בעי קרבן קבוע לעני ולעשיר, כיון שזדונו במיתה, דלומדים גז"ש "בהמה טמאה בהמה טמאה" דאיירי בטומאת קודש.

ואין ללמוד טומאת מקדש מדהוקש קודש למקדש, מדכתיב "בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבוא", דא"כ נלמד תרומה שנתרבתה מ"בכל", ונמעט מקדש, דתרומה דומה יותר לקודש שניהם זה אכילה, משא"כ ביאת מקדש.

ואין ללמוד מדכתיב ג"פ כריתות בשלמים, אחת לכלל ואחת לפרט דשלמים היו בכלל הקדשים, ויצאו לומר שדווקא קדשי מזבח חייבים עליהם משום טומאה, ולא קדשי בדק הבית, דכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, (ולא ילפינן בכלל ופרט, כיון שהם מרוחקים בשני עניינים), ואחת לקודש, ואם אינו ענין לקודש תנהו ענין למקדש. דהא הכריתות השלישי נצרך לדברים שאינם נאכלים, כגון עצים של מערכה ולבונה וקטורת שאם אכלם בטומאה חייב. ולר"ש שפוסט בדברים שאינם נאכלים, מרבים חטאות הפנימיות פר ושעיר של יוה"כ, פר כהן משיח, פר העלם דבר, שטעונים הזאה על מזבח הפנימי, שאע"פ שלר"ש אין חייבים עליהם משום פיגול, חייבים עליהם משום טומאה.

ואין ללמוד מדכתיב ג"פ טומאה בשלמים, אחת לכלל ואחת לפרט, ואחת לקודש, ואם אינו ענין לקודש תנהו ענין למקדש, דכיון דאיצטריך לכתוב כרת לקדשים שאינם ראויים לאכילה, צריך לכתוב גם לשון טומאה.

שיטת רבי עקיבא שכל מראה נגע יכול להצטרף רק עם מראה הסמוך לו בלבנו.

הגמ' אומרת שמתני' שחילקה מראות נגעים לשניים, דלא כר"ע, דלר"ע אף שקרום ביצה מצטרף לשאת אע"פ שאינה סמוכה לה, מדכתיב "ולשאת ולספחת" ללמד שיש ספחת שהיא טפילה לשאת, אבל סיד היכל לא מצטרף כלל, לבהרת לא מצטרף כיון שהשאת קרוב יותר, ולשאת אינו מצטרף כיון שאינו תולדתו.

ז. יהושע בנו של ר"ע שאל את ר"ע למה אמרו "מראות נגעים שנים שהם ארבעה", ולא אמרו שמקרום ביצה ולמעלה טמא, ואם לומר שמצטרפים זה עם זה, יוסיפו לומר שמצטרפים זה עם זה, ענה לו ר"ע שאמרו כך כדי לומר שכהן שאינו בקי בהם ובשמותיהם אינו רואה את הנגעים.

רבי חנינא המשיל את צירוף המראות לר"ע ד' כוסות חלב שנפל לאחד ב' טיפי דם ולשני ארבע ולשלישי שמונה ולרביעי י"ב וי"א ט"ז, שכולם מראות לובן, וכל אחד מצטרף עם מה שלמעלה ממנו. ומכאן מבואר שדעת ר"ע שכל מראה מצטרף רק עם מה שלמעלה ממנו, ואין לחלק בין פתוך מעורב לחלוק, ומה שאמר ר"ע שהאדמיות בשניהם היא כיון מזוג במים, אלא ששל בהרת עזה כשלג, ושל סיד דיהה ממנה, והרי לר"ע צמר מצטרף לבהרת, צ"ל שבאמת זו כוונת ר"ע.

ז. סדר צירוף המראות לרבנן כשני מלכים ושני מושלים, שכל מלך הוא מעל המושל, כך כל תולדה מצטרפת לאב שלה. וי"א שהסדר דומה למלך ושר צבא, ואלקפתא מלך פחות חשוב וריש גלותא, וכשהולכים שניים כל אחד הולך אחרי מלכו. וי"א שהסדר דומה למלך פרס ומלך רומי שלכל אחד יש שר, ורומי עדיפה מפרס, שטבעה של רומי יצא בכל העולם. וי"א שהסדר דומה לטלית של צמר חדשה וטלית בלויה, וסדין פשתן חדש וסדין בלוי.

מקור ד' מראות הנגעים - כתיב "שאת או ספחת או בהרת". בהרת עזה היא דכתיב "ואם בהרת לבנה היא". והיא עמוקה כמראה חמה העמוקה מן הצל, דכתיב "ומראה עמוק מן העור". זאת היינו גבוה. ספחת היינו טפילה לשאת, וטפילה לבהרת לומדים "לבנה לבנה" משאת, או ממה שהתורה כתבה "ספחת" בין שאת לבהרת.

חטאתם" ולא "מחטאתם" לומדים שאינו מכפר לגמרי אלא תולה מן היסורים והחטאת מכפרת, ואין הכונה שתולה שאם מת בלא עוון, שהרי המיתה ממרקת כל העוונות שעשה עליהם תשובה, ותשובה ויוה"כ לא גומרים כפרתם, כגון עבירות חמורות.

ר"י לומד מ"וכפר על הקודש" שיעשה בהיכל הזאה על הפרוכת אחת למעלה ואחת למטה מדם הפר ומדם השעיר כמו לפני ולפנים, וא"א ללמוד דבר זה מ"וכן יעשה" דהו"א שיביא פר ושעיר אחרים, ור"ש סובר שאפשר ללמוד זאת מ"וכן יעשה".

ח: פנימי וחיצון אין מכפרים זה על זה - אע"פ ששעיר הנעשה בפנים ושעיר הנעשה בחוץ הוקשו זה לזה, מ"מ פנימי אינו מכפר על של חיצון אם לא הקריבו את החיצון, דכתיב במזבח הפנימי "אחת" לומר שאין כאן אלא כפרה אחת. וחיצון אינו מכפר על של פנימי לטומאה שאירעה אחרי שהקריב את הפנימי דכתיב פעם נוספת "אחת", לומר שכפרה זו היא רק פעם אחת בשנה.

ט: שיטת רבי ישמעאל שאם יש ידיעה בסוף אף שאין ידיעה בתחילה מביא קרבן, ושעיר הנעשה בחוץ מכפר על שאין ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, וס"ל כר"מ שכל השעירים שווים, והוקש פנימי לחיצון לענין שאינם מכפרים על שאר עבירות אלא על טומאת מקדש וקדשיו.

כפרת שעירי יוה"כ רגלים ור"ח

שיטת רבי יהודה שדבר שאין בו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, **שעירי רגלים ושעירי ר"ח** מכפרים, דכתיב בשל ר"ח "ושעיר עיזים אחד לחטאת לד'", לומר ששעיר זה מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ד', ואף שלומדים מזה שאמר הקב"ה ששעיר זה מכפר עלי על שמיעטתי את הירח להפיס דעתה של לבנה, מ"מ מזללא כתיב ד' אלא לד' לומדים כנ"ל. ואין השעירים מכפרים על שאר עבירות שלא נודע, אע"פ שהפסוק נכתב בסתמא, דכמו ששעיר יוה"כ שבא בזמן קבוע מכפר רק על טומאת מקדש וקדשיו דהא איתקש לפנימי, ה"ה שעירי ר"ח שבאים בזמן קבוע, אמנם שעירי רגלים א"א ללמוד מר"ח ויוה"כ, דר"ח הוא תדיר, ויוה"כ מרובה כפרתו שמכפר על כל עבירות, (ור"ח כן לומדים מיוה"כ, דכתיב ביה כפרה, ואינו אלא גילוי מילתא שלא יכפר יותר), אלא לומדים שעירי הרגלים מדכתיב "ושעיר" ולא "שעיר" וי מוסיף על ענין ראשון להקיש שעירי רגלים לשעירי ר"ח, ור"ח למד

ז: אלא לומדים מקדש מגז"ש "טומאתו טומאתו", ומ"בה" מרבים נבלת עוף טהור המטמאה בבית הבליעה שאם אכלה ונכנס למקדש חייב, ואף ד"בה" הוי מיעוט, כיון דכתיב גם "כי יגע" למעט מידי דלאו בר נגיעה אלא מטמא בבית הבליעה, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.

שעיר הנעשה בפנים בטומאת מקדש וקדשיו

שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ תולה על טומאת מקדש וקדשיו, באופן שהיתה ידיעה בתחילה ולא בסוף, דכתיב "וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל".

לר"י כיון דמצינו לשון טומאה בע"ז ("למען טמא את מקדשי"), גילוי עריות (ולא תטמאו בהם), ושפיכות דמים (ולא תטמאו את הארץ) ואירי במזיד ולא אתרו ביה שאינו נהרג, או בשוגג ולא נודע לו, וברציחה אירי אף בשוגג היכא שאינו בר גלות כגון שהרג דרך עליה או שהוציא ראשו אחרי שזרק את האבן. וכתיב בשעיר הנעשה בפנים "מטומאות" א"כ אינו מכפר על כולם, אלא בטומאת מקדש וקדשיו **שחילקם הכתוב משאר טומאות**, שמביא קרבן עולה ויורד.

ח: ואין לומר דאירי בע"ז שחלוקה במה שמביא שעירה ולא כשבה, דבעינן חילוק להקל. ואין לומר דאירי בטומאת יולדת או במצורע שמביאים קרבן עולה ויורד, או בנזיר טמא שמביא תורים ובני יונה, דהא כתיב חטאתם ולא טומאתם, ולרבי שמואל בר נחמני שאמר שהנגעים באים על ז' עוונות, מ"מ התכפר ע"י הנגע, והקרבת בא להתירו לבוא בקהל, ור"א הקפד דס"ל שנוזר הוא חוטא, ס"ל כר"ש וכדלהלן.

הילפותא לשיטת ר"ש - לר"ש א"א ללמוד מהנ"ל דדילמא אירי ביולדת, דס"ל לר"ש שיוולדת היא חוטאת, אלא כיון דכתיב "וכפר על הקודש מטומאות" לומדים שמכפר על **טומאות של קודש**, ודווקא **היכא שאינו בר קרבן**, דכתיב "ומפשעיהם לכל חטאותם", כמו שפשעים שזה מזיד אינם בני קרבן, כך חטאים אירי באינם בני קרבן ולא שיש בהם ידיעה בתחילה ובסוף והעלם בינתיים, והיינו למעט היכא שנודע לו סמוך לשקיעת החמה של יוה"כ ולא היה לו שהות להביא קרבן, שאין השעיר תולה לו להגן עליו מן היסורים, כיון שהוא בר קרבן. ומדכתיב "לכל חטאותם" לומדים דאירי בדבר שיכול לבוא לידי חטאת, ולא דבר שאין בו ידיעה בתחילה שאינו בא לידי קרבן לעולם, שאף ששעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר עליו, סד"א דניפוך מיפך. ומדכתיב "לכל

הגמ' דוחה שבעצרת ויוה"כ לא כתיב "ושעיר", אלא צ"ל שלומדים מ"במועדיכם" הוקשו כל המועדים זה לזה, ור"ח איקרי מועד, דכתיב "קרא עלי מועד לשבור בחורי" ולכן ר"ח של אותה שנה השניה ליציאת מצרים שנשתלחו בה המרגלים היה מלא, ונמצא שחזרו המרגלים בח' אב ובליל ט' בכו, והוקבעה להם בכיה לדורות.

ומודה ר"מ ששעיר הנעשה בפנים אינו מכפר כשאר השעירים, דכפרה אחת הוא מכפר ולא שתיים, ושאר השעירים אין מכפרים כפרתו, דכתיב "אחת בשנה" שאין כפרה זו אלא אחת בשנה.

לר"ש שעירי ר"ח אינם מכפרים על מה ששל רגלים מכפר, דכתיב "עון" לומר שאינו נושא ב' עוונות. ושעירי רגלים לא מכפרים על מה ששל ר"ח מכפר, דכתיב "אותה" לומר שאין אחר נושא עון זה. ושעירי רגלים לא מכפרים על מה ששל יוה"כ מכפר, דכתיב "אחת בשנה" לומר שאין כפרה זו אלא אחת בשנה. ושל יוה"כ לא מכפר על מה ששל רגלים מכפרים, דכתיב בשעיר הנעשה בפנים "אחת" לומר שאינו מכפר ב' כפרות, והוקש חיצון לפנימי דכתיב "מלבד חטאת הכיפורים".

י: שיטת ר"ש בן יהודה בשיטת ר"ש-שעירי ר"ח מכפרים על טהור שאכל טמא, ולא מכפר על מה שרגלים מכפרים, דכתיב "עון" לומר שאינו נושא ב' עוונות, אבל של רגלים מכפרים על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, ועל מה שר"ח מכפר, ו"אותה" לא משמע ליה, ושל רגלים אינם מכפרים על מה שיוה"כ מכפר דכתיב "אחת בשנה", אבל של יוה"כ מכפר שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף, וכן על מה שר"ח ורגלים מכפרים, והא דכתיב "אחת בשנה", כיון דכתיב התם "קרנותיו" לא איירי אלא בשעיר הפנימי.

פדיון תמימים בקדשי ציבור,

ומתי אמרינן לב בי"ד מתנה

פדיון קרבנות תמימים- תמימים שגלקחו מתרומת הלשכה ולא הוצרכו לציבור דבר"ח ניסן מקריבים מהתרומה החדשה, נפדים תמימים שמחללים אותם על מעות חולין, והמעות ילכו למותר התרומה הישנה שעושים ממנה ריקועי פחים ציפוי לקודש הקדשים, ויצא הבהמה לחולין, וחוזרים ולקחים אותה מהתרומה החדשה, ואע"ג דקדשי יחיד אין נפדים בלא מום, של ציבור מתחללים, ואין לפדותם ממעות התרומה החדשה, דאין הקדש מתחלל על הקדש, ולר"ש (י"א:): נפדים תמימים, הגמ' דנה איך אפשר לחכמים לחלל קדושת הגוף,

בבנין אב מיוה"כ, ודבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד וכן בשאר הלימודים חוץ מדבר הלמד בהקש שאינו חוזר ומלמד בקדשים.

ט: חטא שסופו ליודע כגון שראוהו שנטמא ונכנס למקדש ויודיעוהו אח"כ, ג"כ מתכפר לר"י בשעירי רגלים ושעירי ר"ח, דמ"מ השתא אין מכיר בו אלא ד'.

לר"ש שעירי ר"ח מכפרים על טהור שאכל את הטמא, דכתיב "ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה" ואיירי בשעיר ר"ח דאיירי בא' ניסן ביום שהוקם המשכן שהקריבו שעיר ר"ח, ונחשון הקריב באותו יום שעיר כשאר הנשיאים בימים שאח"כ, וכן נצטוו להקריב ביום השמיני למילואים שעיר לחטאת, ואכלו שני שעירים ושרפו את שעיר ר"ח, ולומדים "עון עון" מציץ דאיירי בטומאת בשר, ואמנם אף שהציץ מכפר על העולים ולא על אדם האוכל, שאני הכא דכתיב "עון העדה" שמכפר על אנשים, ולא אמרינן ששעיר ר"ח מכפר גם על מה שהציץ מכפר, ונ"מ אם נשבר הציץ, דכתיב "עון" עון אחד ולא ב' עוונות, והציץ אינו מכפר על של ר"ח, אם אירעה טומאה בין זה לזה, דכתיב "ואותה" ולא אחרת. ורב אשי לומד מדכתיב "העדה" למעט עון קדשים, ו"עון הקדשים" ממעט עון עדה.

י: שעירי הרגלים מכפרים לר"ש על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, מדכתיב "ושעיר" ולא שעיר, לומר שלומדים משעירי ר"ח שמכפרים על מילתא דקודש, ולא אמרינן שהם מכפרים על מה שר"ח מכפר, דבר"ח כתיב "ואותה" שאין קרבן אחר מכפר עליה, ולא אמרינן שיכפרו על מה שיוה"כ מכפר, דביוה"כ כתיב "אחת בשנה" שאין הכפרה אלא אחת בשנה, ולא אמרינן שיכפרו על שיש בה ידיעה בתחילה ובסוף, דמביא על זה קרבן, ולא על שיש ידיעה בתחילה ולא בסוף, דעל זה שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ תולים, ולא על דבר שיש בו ידיעה רק בסוף, דעל זה שעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ תולים, וממילא אנו יודעים שזה מכפר על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף.

שיטת ר"מ שכל השעירים כפרתם שוה על טומאת

מקדש וקדשיו, הגמ' רוצה ללמוד דבר זה מדכתיב "ושעיר" ו' מוסיף על ענין ראשון להקיש כל השעירים זה לזה, ואף שבקדשים דבר הלמד בהיקש אינו מלמד, אין לומדים פסח מר"ח לכפר על טהור שאכל טמא, וסוכות מיוה"כ וכו' והדר גמרי כולהו זה מזה, אלא כולהו מקמא גמרי מר"ח לומדים לטהור שאכל טמא, ור"ח לומד מהם לשאין ידיעה כלל, ומיוה"כ לומדים לשאין בה ידיעה בתחילה ויש ידיעה בסוף, ויוה"כ לומד מהם לשאין ידיעה לא בתחילה ולא בסוף.

פדית פרה אדומה - פרה אדומה שמצאו בה פסול או שמתה או שנשחטה חוץ למקומה או שמצא אחרת נאה הימנה, תיפדה, אבל אם שחטה ע"ג מערכתה בהר המשחה ובמקום הבדוק מקבר התהום אין לה פדיה עולמית, דגנאי הוא להוציאה לחולין. הגמ' מבארת שאף שלא אומרים לב ב"ד מתנה בדבר שאינו שכיח, ופרה אדומה לא עשו אלא שבע בכל ימי בית ראשון ושני מ"מ פרה נפדית, משום שדמיה יקרים ולכן ב"ד מעלים בדעתם להתנות עליה. אבל אין הטעם משום דקדשי בדק הבית היא, והא דלא בעינן בפדיתה העמדה והערכה שתעמוד על רגליה והכהן יעריכנה, משום דס"ל כר"ש דקדשי בדק הבית א"צ העמדה והערכה, שהרי לר"ש פרה נפדית אף ע"ג מערכתה, (ומטמאה טומאת אוכלים אם נגע שרץ בבשרה וחזרה ונגעה באוכלים, אף שאיסורי הנאה אין מטמאים טומאת אוכלין ופרה אסורה בהנאה, כיון שהיה לה שעת הכושר לכך כיון שנפדית אף ע"ג מערכתה וכל העומד ליפדות כפדוי דמי), וכאן מבואר שאינה נפדית ע"ג מערכתה.

ופדיתה כשהיא מתה היא עבור עורה, ואף לשם זה בלבד לב ב"ד מתנה, אבל אין פדיתה לבשרה, דאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים.

אמנם ר"ש לא סובר ש"לב ב"ד מתנה", שהרי לר"ש תמידים שלא הוצרכו לציבור אין נפדים כשהם תמימים, אלא (י"ב). מקיצים בהם את המזבח מקריבים אותם עולה לנדבת ציבור כשהמזבח בטל. וכן מצינו שלר"ש אם אבד אחד השעירים (יו"כ ר"ח ומועדים) ונמצא אח"כ, אפשר להקריבו במקום השעירים האחרים, ואמר ר"ש שהטעם הוא משום שכפרתם שוה, ולא אמר שהטעם משום לב ב"ד מתנה. (ובברייתא י"ב: איתא הטעם משום שמתחילתם לא באו אלא לכפר על מזבח החיצון).

י"ב. ורבנן סוברים שאומרים לב ב"ד מתנה, דגמרא גמיר לה שכך שיטתם, אבל מקטורת אין ראייה, די"ל דשאני קטורת שלא שייך בה רעיה, וכן מפרה אין ראייה, דשאני פרה שדמיה יקרים.

מתי ר"ש מודה שאינם קרבים -

שעירי חטאת כגון שעיר של ר"ח אדר שאבד ונמצא בניסן, ופר ושעיר של יוה"כ או שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהם, אף לר"ש אין מקריבים אותם לקיץ המזבח, אלא ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, דאין מקריבים חטאת לשם עולה, גזירה שמא

דקדושה שבהם להיכן הלכה, והגמ' אומרת שלב ב"ד מתנה עליהם, ולר"ש אין לב ב"ד מתנה עליהם, וכדלהלן.

מותר הקטורת היו מפרישים מתרומת הלשכה שר האומנים מפטמי הקטורת (שהיה שרם י"ב מנים לשנה), ומזכים את המעות לאומנים ע"י אחד הגזברים והמעות חולין, ומחללים את הקטורת על מעות האומנים ונותנים אותה לאומנים והרי היא חולין, וחוזרים ולוקחים את הקטורת מהתרומה החדשה, (ולא היו מוכרים וחוזרים וקונים, משום דזילא מילתא).

י"א. רבה מוכיח מכאן דלא אמרינן קדושה שבהם להיכן הלכה, דאין לומר שקדושתה רק קדושת דמים, שהרי אחרי שנתנה במכתשת היא נפסלת בטבול יום, וקדושת דמים לא נפסלת בנגיעת טבול יום, דתנן שקומץ ולבונה של מנחת יחיד, וקטורת, ומנחת כהנים שהיא כליל ואינה נקמצת, ומנחת כהן משוח חביתי כה"ג, ומנחת נסכים שלשה עשרונים לפר שני עשרונים לאיל ועשרון לכבש, אף שמועלים בהם משהוקדשו דקדושת דמים בת מעילה היא, אין נפסלים בטבול יום ובמחוסר כיפורים ובלינה, אלא רק אחרי שקדשו בכלי, וקטורת שנתנה במכתשת ולא בכלי קדושה קדושת הגוף, ומ"מ לא נפסלת בלינה הואיל שאינה משנה את צורתה בכל השנה כולה, ומ"מ משקדשה בכלי יקרב גזרו חכמים שתיפסל בלינה, כדי שלא יבואו להכשיר בשאר המתקדשים בכלי.

והטעם שלא אמרינן בזה קדושה שבהם להיכן הלכה, מפני שלב ב"ד מתנה בשעת לקיחה שאם לא הוצרכו יהיו לדמיהן, ובכל דבר של ציבור ב"ד נותנים ליבם.

ואף שהמקדיש זכר איל לדמיו, קדוש בקדושת הגוף כיון שהוא ראוי להקרבה, וממילא גם כאן שלא יעזור מה שלב ב"ד מתנה, צ"ל דאיירי התם באמר קדוש לדמי עולה והוא ראוי לעולה, אבל באמר לדמי נסכים קדושה קדושת דמים דהא אינו ראוי לנסכים, והכא נמי שב"ד מתנים שימשו לריקועי פחים ציפוי לקודש הקדשים, שמהני תנאי ב"ד.

י"א: פר ושעיר של יוה"כ שהם חטאות הפנימיות, או שעירי ע"ז ציבור שחטאו בהוראת ב"ד, שאבדו והפריש אחרים תחתיהם, לר"י ימותו דלשנה הבאה אין ראויים, והוו כחטאת שמתה בעליה, ולרבי אלעזר ור"ש ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, שאין חטאת ציבור מתה. הגמ' מבארת שבזה לא אומרים לב ב"ד מתנה שיפדו בלא מום, משום שאבידה לא שכיחא.

עזות פניו, ומיפר ברית בבשר מילה, שרק אם עשה תשובה יוה"כ מכפר, דכתיב 'כי דבר ד' בזה (פורק עול ומגלה פנים בתורה) ואת מצוותו היפר (המיפר ברית בבשר) הכרת תכרת (לפני ואחרי יוה"כ, ובלבד ש) עונה בה" (שלא עשה תשובה). ולרבנן הפסוק מרבה שבג' אלו אם לא עשה תשובה יכרת לעוה"ב, אבל בעשה תשובה ומת מיתה ממורקת, ובשאר עבירות מיתה ממורקת אחרי יוה"כ אף בלא תשובה, אבל יוה"כ בלי מיתה לא.

איתא בסיפרא שיוה"כ אינו מכפר על שאינם שבים, ואף שאין ללמוד דבר זה מחטאת ואשם שרוב המקרים אינם מכפרים לשאינם שבים, חוץ מאשם שפחה חרופה ואשם נזיר טמא ואשם שבועת הפקדון וחטאת דשבועת העדות, דשאני יוה"כ שמכפר אף מזיד, מ"מ "אך" חילק. ומאידך איתא בסיפרא שיוה"כ מכפר אף אם לא התענה בו ולא קראו מקרא קודש בברכת מקדש ישראל ויוה"כ, ועשה בו מלאכה, דכתיב "יום כיפורים הוא" מכל מקום. וסתם סיפרא – תורת כהנים ר"י. לאביי הברייתא הראשונה ר"י והשניה רבי, ולרבא שניהם רבי ומודה רבי בכריתות מחמת יוה"כ עצמו עינוי ומלאכה, (ואין להוכיח דבר זה ממה ששייך כרת על עבירות של יוה"כ, די"ל דאיירי שמת בלילה ויוה"כ מכפר רק ביום, ואם עבר ביום י"ל שאכל אומצא ונחנק ומת מיד ולא עבר עליו אפי' רגע מן היום לאחר העבירה, או שאכל סמוך לשקיעה).

י"ג: כפרת ישראל כהנים וכהן משוח-

לר"י שעיר המשתלח מכפר בין על ישראל בין על כהנים בין על כהן משוח בשאר עבירות, דכתיב בעבודת פר ושעיר של יוה"כ, "וכפר את מקדש הקודש (שנטמא לפני ולפנים ושהה כדי השתחוואה) ואת אהל מועד (היכל), ואת המזבח (הזהב שהקטיר קטורת בטומאה), יכפר (עזרות), ועל הכהנים, ועל כל עם הקהל (ישראל) יכפר, השוו כולם שמתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות.

לר"ש דם שעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל על טומאת מקדש וקדשיו ואין בו וידוי, וכן דם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו בלי וידוי, ויודוי שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות, ויודוי הפר מכפר על הכהנים בשאר עבירות. דהוקש שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים דכתיב "שני השעירים" שכמו ששעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו, שהרי נאמר בו "אשר לעם", כך שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות.

יקריבום לשם עולה גם אם הציבור לא נתכפרו, (ולר"י ימותו).

וכן מצינו בשעיר לעזאזל שאם אבד מביאים ב' שעירים אחרים ומגדלים עליהם, והשעיר שנשאר ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה, ואינו קרב עולה.

וכן מצינו שאשם שבעליו נתכפרו או מתו, לת"ק ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה, דכל שבחטאת מתה באשם רועה, וכל הרועין דמיהם נופלים לנדבה, ואינו קרב בעצמו לעולה, (ולר"א ימות דס"ל שאשם כחטאת לכל דבר, ואם שחטו של לשמו פסול, ואם נכנס דמו להיכל פסול. ולרבי יהושע בעל האשם יביא בדמיו עולה ודינו כקרבן יחיד וסומך עליה ושוחטה, אבל לר"א זה קרבן ציבור ואינו סומך ואינו מביא נסכים).

י"ב: אין מקריבים עולת העוף לקיץ המזבח, שהרי הבהמות הנותרות מקריבים מהם קרבן ציבור, ועולת העוף אינה באה בציבור.

לשמואל קרבנות ציבור סכין מושכתן למה שהם, והיינו שסכין השוחטתם סתם מושכתם לקרבן שהופרש מתחילה, אפי' אם אין זה אותו קרבן, והיינו כריו"ח שתמידים שלא הוצרכו מקציצים את המזבח בגופם.

כפרת יוה"כ וכפרת שעירי יו"כ ר"ח ורגלים

שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ מכפרים על זדון טומאת מקדש וקדשיו, דכתיב "ומפשעיהם".

שעיר המשתלח מכפר על שאר עבירות שבתורה, בין קלות והיינו עשה ולא תעשה, בין חמורות והיינו כריתות ומיתות ב"ד, בין בשוגג והיינו בדבר שאין שגגתו חטאת אלא אשם תלוי, כגון חתיכה משתי חתיכות של חלב ושומן, בין במזיד, ואותם שעשאם בשוגג בין נודע לו ספיקן שבא לידי ספק חלב, בין שלא נודע לו לפני יוה"כ ספיקן א"צ להביא אחרי יוה"כ אשם תלוי.

ומה שמצינו ששעיר המשתלח מכפר על עשה היינו בעומד במרדו, וכשיטת רבי דלהלן, אבל לחולקים על רבי אם לא עשה תשובה שאינו תוהא על חטאו אין השעיר מכפר, דזבח רשעים תועבה, ואם עשה תשובה מתכפר בכל יום אף בלי השעיר. (ומה שמובא בהמשך המשנה ר"י, היינו שרבי סובר בזה כר"י רבו).

י"ג. שיטת רבי שיוה"כ מכפר על כל עבירות

שבתורה אפי' אם לא עשה תשובה, חוץ מפורק עול כופר בעיקר, ומגלה פנים בתורה בא על ד"ת בחוצפה ובגלוי

הידיעות שבתחילה לפי שאינם בכל התורה, אבל הידיעות שבסוף שנצרכים בכל התורה לא נימנו.

מי שנעלם ממנו אם שרץ טמא או צפרדע טמא, זיל קרי בי רב הוא ויש כאן ידיעה בתחילה. והגמ' מסתפקת מה הדין אם נגע בכעדשה ולא ידע אם שיעור זה מטמא, והספק הוא אם מספיק מה שידע ששרץ מטמא או לא, תיקו.

בן בבל שעלה לא"י ונעלם ממנו מקום המקדש, לרבי דס"ל שצריך ידיעה בתחילה, ושחייבים על העלם מקדש, ושידיעת בית רבו שמה ידיעה, והספק הוא אם מספיק מה שידע שיש מקדש בעולם או לא, תיקו.

תוספת על העיר והעזרות

דרך הקידוש - תוספת העיר והעזרות צריכה מלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של ע"א, ומקדשים בשתי תודות ובשיק, ושתי התודות מהלכים ובי"ד אחריהם וכל ישראל אחריהם, התודה הפנימית נאכלת שם והחיצונה נשרפת. ובלא כל הנ"ל הנכנס לשם פטור. ויבוארו פרטי הדינים להלן.

ט"ו. המקור לדינים הנ"ל הוא מדכתיב "וכן תעשו" והיינו לדורות. (אמנם בכלי המקדש אע"פ שהכלים הראשונים משיחתן קידשתם, מכאן ואילך עבודתם מקדשתם, דאף דכתיב "וכן תעשו" הא כתיב "אשר ישרתו" לומר שקדושתם תלויה בשירות, ואינה תלויה גם במשיחה דכתיב "וימשחם ויקדש אותם" אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה.

שתי תודות - היו מקדשים את העיר בלחמי התודה ולא בבשרה, דכתיב כשבא נחמיה לקדש את ירושלים כשבנה את חומותיה, "ואעמידה שתי תודות גדולות", וגדולות היינו ממין הגדול שבלחמי התודה, (והיינו לחמי החמץ, שהיו נעשים מעשרה עשרונים, ולחמי המצה היו ג"כ מעשרה עשון, אבל היו בהם חלות רקיקים ורבוכה, ומכל מין היו עשר חלות), דאם הכונה למין בהמה גדול היה כתוב "פרים", ואם הכונה לפרים גדולים, ליכא חשיבותא כלפי שמיא, דאחד המרובה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמים.

העזרה היתה מתקדשת בשיירי מנחה, דכמו שבקידוש העיר בעינן דבר הנאכל בעיר ושאם יוצא מהעיר הוא נפסל, כך בקידוש העזרה בעינן דבר הנאכל בעזרה ושאם יוצא מהעזרה הוא נפסל. ואין לומדים מקידוש העיר דבעינן חמץ, דאסור להחמיץ לחמי תודה ואפי' לא את השיירים דכתיב "לא תאפה חמץ חלקם", וא"א

(ור"י לומד מההקש שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים).

איתא בברייתא **שהכהנים מתכפרים** בפרו של אהרן, שכבר הותר מכללו שגם בני ביתו מתכפרים בו, וכולם קרוים ביתו דכתיב "בית אהרן ברכו את ד'", ואין הכהנים מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים דכתיב ביה "אשר לעם". ומשמע מהברייתא שאין להם כפרה בשעיר המשתלח. לרבי היינו כר"ש דס"ל שאין לכהנים כפרה בשעיר המשתלח, ולאביי י"ל שהכונה שאין להם כפרה בשעיר המשתלח על טומאת מקדש וקדשיו, והיינו כר"י.

י"ד. הפר היה בא מממון הכה"ג, ולא משל ציבור שאין הציבור מתכפרים בו, ולא משל אחיו הכהנים, דכתיב "אשר לו", ואף בדיעבד פסול, דשנה הכתוב "אשר לו" לעכב. ועיר הנעשה בפנים היה בא מממון העם, דכתיב "ומאת עדת בני ישראל".

הווידיים - לר"ש יש שני וידיים ודם הפר, אחד כנגד שעיר הנעשה בפנים לתלות על שיש בה ידיעה בתחילה ולא בסוף, ואחד כנגד שעיר הנעשה בחוץ לכפר על שיש בה ידיעה בסוף ולא בתחילה, ואחד כנגד שעיר המשתלח לכפר על שאר עבירות. ולר"י וידוי אחד לו וידוי אחד לביתו, ומכפר על עצמו קודם, כדי שיבוא זכאי ויכפר על החייב.

ידיעות הטומאה:

ידיעות הטומאה שתיים שהם ארבע

אם ידע שהוא טמא, וכשאכל קודש נעלמה ממנו הטומאה, או שלא ידע שזה קודש, או ששני הדברים נעלמו ממנו, ואח"כ נודע לו, חייב קרבן עולה ויורד. וכן בכל המקרים הנ"ל לגבי טמא שנכנס למקדש. ודין הנכנס לתוספת העזרה כדין הנכנס למקדש.

י"ד: והא דחשיב שתיים שהם ארבע היינו הידיעות של הקודש או המקדש, וטומאה דקודש וטומאה דמקדש. לל"ק נימנו רק הידיעות שבסוף שהם המביאות לידי הקרבן, ולא הידיעות שבתחילה. ולל"ב נימנו רק

אע"פ שלא קידשוהו, מפני שירושלים נוחה להיכבש (משם).

ומאיך איתא בערכין שמות עירות המוקפות חומה, ואמר רבי ישמעאל ברבי יוסי שמנו אותם כדי לומר שאותם קידשו עולי בבל, אבל את האחרות לא, ומבואר שקדושה ראשונה לא קידשה לעת"ל. והא דאמר שכשעלו קידשו שישים עיר בממלכת עוג, היה אפ"ל שאין הכונה שקידשום אלא שמצאו ומנו ערים אלו. אמנם בהמשך הברייתא איתא להדיא שקדושה ראשונה קידשה לעת"ל, וצ"ל שנחלקו תנאים בדעתו, או שאחד מהם נאמר ע"י רבי אלעזר ברבי יוסי שדרש "אשר לו חומה" אע"פ שאין לו עכשיו.

לר"א שכשבנו את ההיכל והעזרות היו עושים קלעים, אלא שבהיכל היו בונים מבחוץ ובעזרות מבפנים, ולרבי יהושע היו אוכלים אף בלי בית וקלעים וחומה מפני שקדושה ראשונה קידשה לעת"ל. ובשיטת ר"א אין הכרח שסובר שקדושה ראשונה לא קידשה לעת"ל, ד"ל שלא בא לחלוק אלא לומר מה ששמעו, וטעם הקלעים הוא לצניעותא בעלמא.

טומאה בעזרה

ט"ז: הנטמא בעזרה ונעלמה ממנו הטומאה או המקדש או שניהם, והשתחוה או ששהה שיעור השתחוואה או שיצא מדרך ארוכה, חייב קרבן עולה ויורד, אבל אם יצא בקצרה פטור.

ט"ז: מקור דין זה מדכתיב כי את משכן ד' טימא, וכתוב את מקדש ד' טימא, ופסוק אחד מיותר, שהרי מקדש איקרי משכן דכתיב "ונתתי משכני בתוכם", ומשכן איקרי מקדש דכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", וכתוב "את תבנית המשכן", וא"כ פסוק אחד בא ללמד שגם הנטמא בעזרה חייב. אבל בלא זה א"א ללמוד אחד מהשני, דמשכן חמור שנמשח בשמן המשחה, ומקדש חמור שקדושתו קדושת עולם.

השתחוואה כלפי פנים או חוץ - לל"ק אף אם השתחוה אם השתחוה כלפי חוץ פטור אם לא שהה, ולל"ב אם השתחוה כלפי פנים חייב אף אם לא שהה.

שיעור שהיה היינו כדי פישוט ידים ורגלים, ולא כדי כריעה בעלמא. והיינו כדי אמירת הפסוק "וכל בני ישראל רואים ברדת האש וכבוד ד' על הבית, וכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לד' כי טוב כי לעולם חסדו", י"א כשיעור אמירת כל הפסוק, וי"א רק

לקדש בשתי הלחם של עצרת, דבערב יו"ט עדיין לא קדשו החלות, וביו"ט אסור לבנות, ובן בליל מוצאי יו"ט אין בונים בלילה, ובעינין לקדש בשעת הבנין, ולמחרת כבר נפסלו החלות בלינה.

ט"ו: השיר - היו מנגנים בכנורות ובנבלים ובצלצלים בכל פינה ובכל אבן גדולה בירושלים, ואומרים "ארומימך ד' כי דיליתני" ו"יושב בסתר עליון" עד כי אתה ד' מחסי (ונקרא שיר של פגעים דכתיב "יפול מצדך אלף", וי"א שנקרא שיר של נגעים דכתיב "ונגע לא יקרב באהלך), וחוזר ואומר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו עד לד' הישועה על עמך ברכתך סלה.

ריב"ל היה אומר יושב בסתר לפני השינה, דאף שאסור להתרפאות בד"ת, (ולכן אסור ללחוש על המכה, אף בלא רוק, דברוקק אין לו חלק לעוה"ב, לפי שאין מזכירים שם שמים על הרקיקה), להגן מותר.

הילוך לחמי התודה - נחלקו רבי חייא ור"ש ברבי אם היו מהלכות זו כנגד זו או זו אחר זו, והא דמצינו שהפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת, אע"פ שרק שניהם יחד מקדשות (דאפי' למ"ד שדי באחד הדברים לקדש, מ"מ שתי החלות הם דבר אחד), וא"כ אין הבדל בין שתי החלות לענין פסול יוצא, מ"מ הנביא היה אומר מה לאכול ומה לשרוף.

ט"ז. מה מעכב בקידוש העיר והעזרות - לרב הונא אם לא עשה את כל הסדר הנ"ל, אין חייב מי שנכנס לשם בטומאה, דקסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעת"ל, ועזרא לא עשה אלא זכר בעלמא. ולרב נחמן אף באחד מהדברים הללו חלה הקדושה, דקסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעת"ל, ונמצא שעזרא קידש בלי אורים ותומים.

וכבר נחלקו תנאים אם קדושה ראשונה קידשה לעת"ל או לא, דאיתא בברייתא שהיו ב' ביציעין בהר המשחה, שהעליונה נתקדשה רק ע"י עולי הגולה בלי מלך ואורים ותומים, והתחתונה נתקדשה בכל אלו. ומבואר שכל הדברים מעכבים בקידוש. (לתחתונה שהיתה קדושתה גמורה היו עמי הארץ נכנסים ואוכלים של קדשים קלים ולא מעשר שני, והחברים היו אוכלים שם גם מעשר שני, ובעליונה שלא היתה קדושתה גמורה, חברים לא היו אוכלים לא ק"ק ולא מע"ש, ועמי הארץ היו אוכלים רק ק"ק. והטעם שהכניסו לחומה

לפרוש מיד, ועם הארץ שלא ידע גם שאסור לבעול סמוך לוסתה חייב רק אחד, וכמו האוכל שתי זיתי חלב בהעלם אחד.

המשמש מת בעריות - לרבא פטור, ולכן כשאמרה לו נטמאתי צריך להמתין שימות, ולאביי י"ל שחייב, וצריך להמתין כדי לפרוש בהנאה מועטת.

י"ח: אזהרה לבועל נדה מנין, דכתיב "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב", ואזהרה למשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי, דכתיב "ותהי נדתה עליו" ללמד שלפעמים אפי' בזמן נידתה תהא עליו, ויש בזה גם לאו ד"לא תקרב" היינו נמי לא תפרוש.

פרישה סמוך לוסת מנין, דכתיב "והזרתם את בני ישראל מטומאתם, ושיעור הפרישה עונה. וכל שאינו פורש אפי' אם היו לו בנים כבני אהרן הם מתים, וכל הפורש יהיו לו בנים זכרים, ולריב"ל יהיו לו בנים הראוים להוראה.

כל המקדש עצמו בשעת תשמיש הוין לו בנים זכרים.

מה נחשב העלם

ר"א לומד מ"השרץ ונעלם ממנו" שאינו חייב אלא על העלם שרץ ולא על העלם מקדש, ור"ע לומד מ"ונעלם ממנו והוא טמא" שאינו חייב אלא על העלם טומאה ולא על העלם מקדש, ורבי ישמעאל לומד ממה שכתוב פעמיים "ונעלם" שחייב בין בהעלם טומאה בין בהעלם מקדש.

ונ"מ בין ר"א לר"ע אם צריך לדעת אם נטמא בשרץ או בנבילה, או שמספיקה ידיעת הטומאה. (וי"א דמשמעות דורשין איכא ביניהו).

ואמנם בשאר איסורים כגון לגבי מי שאינו יודע אם אכל חלב או נותר, או שאינו יודע אם חילל שבת או יוה"כ, או שלא יודע אם בעל את אשתו נדה או את אחותו, לר"א חייב, דכתיב "אשר חטא והביא" דמספיקה ידיעה על חטא כלשהוא, ולרבי יהושע לומדים מ"או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה" דבעינן שידוע במה חטא, אבל כאן פירטה התורה "בנבלת שרץ טמא" שידע במה נטמא.

י"ט, ואם נעלם ממנו גם הטומאה וגם המקדש פטור, ואף אם נודעה לו הטומאה ופרש, מ"מ לא פרש אלא בגלל המקדש.

מ"ו וכרעו". (קידה היא על אפים, כריעה היא על ברכים, והשתחוואה זה פישוט ידים ורגלים).

רבא מסתפק אם גם לחיוב מלקות בעינן שיעור שהיה, או רק לחיוב קרבן יש שיעור, תיקו. וכן מסתפק רבא אם שהיה כשהוא תלוי חשיבא שהיה, או דבעינן שהיה הראויה להשתחוואה, תיקו.

י"ז, רב אשי מסתפק אם המטמא עצמו במזיד בעי שהיה, דכל בפנים בעי שהיה, או דא"צ שהיה אלא בשוגג. וכן מסתפק רב אשי אם נזיר בקבר בעי שהיה למלקות, דכל באונס גמירי שהיה, או דאין שהיה אלא בפנים, תיקו.

מי שנטמא ויצא בדרך הקצרה, אפי' יצא עקב בצד אגודל פטור, ורבא מסתפק אם שהיות מצטרפות.

מי שייצא בארוכה כשיעור היציאה בקצרה חייב, דלא ניתנה ארוכה לידחות אצלו. והא דקיימא לן שטמא ששימש חייב מיתה, איירי שבקצרה הפך בצנינורא, כרב הונא דס"ל שזר שהפך בצנינורא חייב (והיינו כשקירב את זמן עיכול האברים, דקרוב עבודה עבודה היא), אבל אם שהה בשביל לשמש חייב כרת.

י"ח, רב אושעיא אמר שהוא רוצה לומר שהנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ונשאר בחוץ אפי' רק חוטמו אינו נטמא, אלא דירא מחבריו, ואם נכנס כולו נטמא, דלא גרע מכלים שבבית.

גגות הלשכות אין אוכלים בהם קדשי קדשים, ואין שוחטים שם קדשים קלים, וטמא שנכנס להיכל דרך הגג פטור, דדרך ביאה אסרה תורה.

פר העלם דבר - אין ב"ד מביאים פר העלם דבר, או יחידים אשם תלוי, על עשה ולא תעשה של טומאת מקדש, אבל על עשה ולא תעשה שבנדה מביאים פר העלם דבר או אשם תלוי, ומצות עשה שבנדה היינו כדלהלן.

י"ח, נמצא דם על עד הבדיקה של האיש, טמאים וחייבים קרבן, והחייב הוא על הכניסה ובסמוך לוסתה, ואם נמצא על שלה טמאים מספק ופטורים מן הקרבן.

היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב, שיציאתו הנאה לו כביאתו. וחייב גם על הכניסה היכא דשימש סמוך לוסתה, וזה איסור לא תעשה, אבל בלא סמוך לוסתה אנוס הוא, וכן חייב על הפרישה, שהיה צריך לנעוץ עשר צפרניו בקרקע עד שימות האבר, וזו מצות עשה, ואם הוא ת"ח ופרש במזיד שידע שאסור

מה נחשב ידיעה בהלך בשני שבילין

שני שבילים אחד טמא ואחד טהור, והלך אדם בשניהם ואח"כ נכנס למקדש, חייב, דממ"נ הוא טמא.

י"ט: ואם כשהלך בשני שכח שהלך בראשון, לת"ק מקצת ידיעה חשיב ידיעה וחייב, ולר"ש בן יהודה לא חשיב ידיעה ופטור.

ואם נכנס למקדש אחרי שהלך בראשון, ואח"כ הזה ושנה וטבל, ואח"כ הלך בשני ונכנס, לת"ק חייב, ולר"ש פטור.

ריו"ח מבאר שלת"ק חייב משום שעשו ספק ידיעה כידיעה. ואמנם דווקא כאן עשו ספק ידיעה כידיעה, אבל באכל ספק חלב ונדע לו שהוא ספק חלב, לרבי מביא אשם תלוי על כל אכילה, ולר"ש מביא אשם תלוי אחד "דכתיב" על שגגתו אשר שגג" התורה ריבתה שגגות הרבה ואשם אחד, דכשם שידיעות ודאי מחלקות לחטאות, כך ידיעות ספק מחלקות לאשמות.

ולר"ל ת"ק ס"ל כרבי ישמעאל שא"צ ידיעה בתחילה, ואף שר"ל סובר שלרבי ידיעת ספק מחלקות לחטאות, והיה יכול להעמיד כרבי, מ"מ קמ"ל שלרבי ישמעאל א"צ ידיעה בתחילה.

ב. לשון מבטא ולשון איסר-

שיטת אב"י שלשון מבטא הוא לשון שבועה, דכתיב "או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה" במה אסרה, במבטא. אבל לשון איסר הוא לשון התפסה בשבועה ואסור, אך ילה"ס אם בלשון איסר חשיב כמוציא שבועה מפיו ונ"מ לחיוב קרבן.

שיטת רבא שהתפסה בשבועה אינה כמוציא שבועה מפיו, ולשון מבטא הוא לשון שבועה, ולשון איסר אם הוציאו בלשון שבועה הוא לשון שבועה, ואם הוציאו בלשון נדר הוא נדר, (כן סובר ריו"ח), ולכך כתבו הכתוב בין נדר לשבועה, דכתיב "ואם בית אשה נדרה או אסרה איסר על נפשה בשבועה".

וכן מצינו שלאב"י המתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו, ולרבא לאו כמוציא שבועה מפיו.

איסורי שבועות ונדרים

התפסה בנדר - האומר הרי עלי שלא אוכל בשר, כיום שמת בו אביו, או כיום שמת בו פלוני, או כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, או כיום שראה ירושלים בחורבנה, אם כבר היה נדור שלא לאכול בימים אלו, חל הנדר שהתפיס באותו יום. לאב"י היינו מדין מתפיס בשבועה, ולרבא איירי בנדר, וקמ"ל שצריך לתלות את הנדר בדבר האסור מחמת נדר, ואף בתלה ביום שנהרג בו גדליה בן אחיקם חל הנדר.

ב. שבועה להבא - הנשבע שאוכל או שלא אוכל, לרב

דימי אזהרתו מ"לא תשבעו בשמי לשקר" והיינו שלא תשבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן, וצריך להתרות בו משום לאו זה. ולרבין (כ"א.) אזהרתו מ"לא יחל דברו".

שבועה לשעבר - הנשבע שאכלתי או שלא אכלתי וזה אינו אמת, לרב דימי אזהרתו מ"לא תשא את שם ד' אלוקיך לשוא", שוא היינו כלום, ושבועה זו יצאה מפיו לבטלה, ובנדר עובר משום "לא יחל דברו". ולרבין אזהרתו מ"לא תשבעו בשמי לשקר", והיינו שבשעת שבועה לא תהיה שקר, ולדבריו שבועת שוא היינו הנשבע לשנות דבר ידוע כגון על איש שהוא אשה.

שבועת שוא ושקר אחד הם - אין לפרש ששניהם לשעבר, שהרי לרב דימי שקר הוא להבא, ואין לפרש בדביבור אחד נאמרו כמו "זכור ושמור", דשם יש נ"מ לחייב נשים בקידוש, דכיון דאיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה, אבל כאן למה נ"מ. אלא הכונה שכשם שלוקה

שבועות שתים:

דיני שבועת ביטוי

שבועות שתים שהם ארבע - שאוכל, שלא אוכל, שאכלתי, שלא אכלתי.

פירוש לשון שאוכל - שבועה לא אוכל לך, או שבועה שאוכל לך, או לא שבועה שלא אוכל לך, אסור. אב"י מפרש דלשון "שאוכל" תלוי, שאם מפצירים בו לאכול ואמר שלא יאכל ונשבע שבועה שאוכל, כוונתו שלא יאכל, ואם אין מפצירים בו לאכול כוונתו שיאכל. ולרב אשי צריך לשנות במתני' "שאי אוכל לך", וקמ"ל דלא אמרינן שנתקל בלשונו.

ואליבא דר"ע, ומבואר שבלא השבועה לא היה אסור בכל שהוא.

ביאור טענת חכמים היכן מצינו שחייב בכל שהוא-

ואף שהאוכל נמלה חייב בכל שהוא, בריה שאני. וכן הנשבע בפירוש על פחות משו"פ הוי כבריה דאיהו אחשביה. וכן האומר קונם ככר זה עלי חייב בכל שהוא, דהוי כמפרש.

ואף שהאוכל הקדש חייב בפחות מכזית, מ"מ הא בעינן שיה פרוטה.

כ"ב. האוכל עפר פחות מכזית, רבא מסתפק אם חייב,

ואף אי נימא דחייב, מ"מ טענת חכמים היא דבמיד דאכילה לא מצינו שחייב בכל שהוא.

ביאור טענת ר"ע היכן מצינו שמדבר מביא קרבן-

אף שמגדף חייב קרבן, התם עצם הדיבור הוא חטא, ולא אסר דבר בדיבורו.

ומה שנזיר מביא קרבן, זה אינו על דיבורו, אלא כדי להתיר לו לשתות יין.

ומה שהקדש אסור בדיבור, זה איסור לכל העולם.

ובקונמות צ"ל דקסבר ר"ע שאין מעילה בקונמות.

מתי נחלקו ר"ע וחכמים-

בסתם, אבל במפרש לכו"ע חייב בכל שהוא, דכבריה דמי.

בנשבע שלא יאכל, אבל הנשבע שלא יטעם לכו"ע חייב בכל שהוא.

בקונמות- לרב פפא מודים חכמים שחייב בכל שהוא, כיון שלא הזכיר אכילה, והא דאיתא בברייתא שיש צירוף בקונמות, אבל בשבועות אין צירוף, (ולר"מ אף בקונמות אין צירוף), לא איירי שאסר כל אכילה בפני עצמה, דבעינן שיעור אכילה בדבר אחד, אלא איירי שאסר שניהם יחד, והא דשבועות אין מצטרפים, שאני שבועות שכיון שעל כל אכילה חייב חטאת בפני עצמה אין מצטרפים, (ולפי זה ר"מ אמר שגם בשבועות אין מצטרפים). ולרבינא לא אמר רב פפא שבקונמות חייב בכל שהוא אלא לענין מלקות, והברייתא איירי לענין קרבן דבעינן שו"פ, וסברי רבנן שיש מעילה בקונמות, ולכן האומר ככר זה עלי הקדש והוא מעל וחבירו לא מעל ואין לה פדיון, (אבל באומר ככר זה הקדש בין הוא בין

על שבועת שקר כשיש בזה מעשה, כך לוקה על שבועת שוא אע"פ שאין בו מעשה, וקמ"ל דלא נימא ד"לא ינקה" היינו שאף ע"י ב"ד אין עונשים אותו, אלא כדכתיב בהמשך לא ינקה ד', דווקא ד' לא ינקה אבל ב"ד עונשים. או שהכונה אחד הם שגם בשבועת שוא חייב קרבן עולה ויורד, וכשיטת ר"ע.

כ"א. מלקות בלאו שאין בו מעשה- אין לוקין על לאו

שאין בו מעשה חוץ מנשבע שלוקה אף בלא מעשה, דכתיב "כי לא ינקה ד' " משמע שבי"ד מלקין ומנקים, ושבועת שקר ילפינן מדכתיב "לשוא" ב' פעמים, דאם אינו ענין לשוא תנהו ענין לשקר, (ואיירי כשנשבע שאכל או שלא אכל, דריבתה תורה שבועת שקר דומיא דשבועת שוא, דאיירי בלשעבר. אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אינו לוקה, לריו"ח מפני שאין בו מעשה, ולר"ל מפני שזה התראת ספק. והנשבע שלא יאכל ואכל, יש בזה מעשה). וכן המימר, או המקלל את חבירו בשם, לוקה אע"פ שאין בו מעשה.

הנשבע ג' פעמים שלא יאכל ככר זה ואכלה אינו חייב אלא אחת, וזו היא שבועת ביטוי שחייב על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד, אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אינו לוקה אבל חייב קרבן.

הנשבע שאכל או שלא אכל לרבי עקיבא חייב קרבן, ולרבי ישמעאל פטור מקרבן וחייב מלקות.

מאיזה שיעור אכילה חייב

כ"א: בשבועה- הנשבע שלא יאכל ואכל כל שהוא, לחכמים פטור, ולר"ע חייב, ואף דבשאר איסורי תורה מודה ר"ע שאינו חייב אלא בכזית, שאני הכא דאם היה מפרש להדיא שאוסר כל שהוא היה חייב, וא"כ ה"ה בסתמא.

שיטת ר"ש שאף בשאר איסורים חייב אף במשהו, ולא אמרו כזית אלא לחיוב קרבן.

ראיות שלר"ע בעלמא אינו חייב אלא בכזית-

נזיר ששרה פתו ביין, אם יכול לצרף מהפת והיין כזית חייב, ומשמע שבכל שהוא פטור.

הנשבע שלא יאכל ואכל מאכלות אסורות לר"ש פטור, ולחכמים חייב, ואמרו רב ושמואל וריו"ח דאיירי בכלל דברים המותרים עם דברים האסורים, ולר"ל איירי או בנשבע להדיא על חצי שיעור וקרבן, או בסתם

כ"ג: כמה סוגי שתיות - הנשבע שלא ישתה ושתה כמה מיני משקין אינו חייב אלא אחת, ואם נשבע שלא ישתה ין שמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת. וכיון דהכא לא פירט משקה בכל אחד, א"כ כדי שנדע שכוונתו לחלקם ולא להתיר עצמו במשקין אחרים, צ"ל דאיירי שמשקין אלו עומדים לפניו, וממה שלא אמר שלא ישתה אלו ומינייהו, רואים שכוונתו לחלקם, (אמנם אם אמר שלא ישתה אלו, י"ל שכוונתו שישתה אחרים, ואם אמר כגון אלו, י"ל שכוונתו דווקא כשיעור זה ולא פחות או יותר, ואם אמר שלא ישתה ממין אלו, י"ל שכוונתו שאותם עצמם כן יוכל לשתות). ולרב אחא איירי שחבירו הפציר בו לשתות יין שמן ודבש, ומזה שפירט ולא נשבע שלא ישתה עימו, רואים שכוונתו לחלק.

ובמקרה הנ"ל אינו נאסר איסור אחד הכולל את כולל, ועוד איסור על כל אחד, שאם נאסר בכללם לא חלה השבועה על הפרטים כיון שהוא כבר אסור בהם, אמנם התובע פקדון של חיטים שעורים וכוסמין, ונשבע שאין לך בידי חיטים שעורים וכוסמין חייב על כל מין ומין, ואמר ריו"ח שפרוטה מכולם מצטרפת, ונחלקו רב אחא ורבינא אם יש כאן שבועה נוספת על הכלל או לא. (ואם נשבע שאין לך בידי כולם אינו חייב אלא אחת). הנשבע שלא יאכל ואכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה, ושתה משקין שאינם ראויים לשתיה פטור.

מתי חלה השבועה גם על מאכלות אסורות, ודין איסור חל על איסור

הנשבע שלא יאכל ואכל מאכלות אסורות, אם נשבע בסתמא אין בכלל השבועה מאכלות אסורות, ואם פירש להדיא שאוסר מאכלות אסורות לא חלה השבועה כיון שמושבע ועומד מהר סיני.

והא דאיתא במתני' שחייב על מאכלות אסורות, ור"ש פוטר -

כ"ד: לרב ושמואל וריו"ח איירי שכלל באיסור גם דברים המותרים. וטעמא דר"ש דפטר משום דלית ליה איסור כולל, וכמו שמצינו שר"ש פוטר אוכל נבילה ביוה"כ, שאע"פ שיוה"כ הוא איסור כולל, לא חל האיסור על איסור נבילה או על איסור אבר מן החי.

ולר"ל אינו חייב אלא אם פירש שאוסר גם חצי שיעור וקרבנו, או לר"ע שבנשבע סתם אסור בכל שהוא, אבל

חבירו מעל, ולכן יש לה פדיון, ולר"מ באומר ככר זו עלי הקדש אף הוא לא מעל דאין מעילה בקונמות).

כ"ב: הנשבע שלא יאכל ואכל עפר פטור, ואם נשבע שלא יאכל עפר חייב, ורבא מסתפק אם כוונתו לכזית כשיעור אכילה, או לכל שהוא כיון שזה אינו ראוי לאכילה, תיקו.

הנשבע שלא יאכל חרצן - רבא מסתפק אם כיון שהוא נאכל ע"י תערובת דעתו לאסור בכזית, או שכיון שאינו נאכל בפני עצמו דעתו על משהו, תיקו.

נזיר שנשבע שלא יאכל חרצן כוונתו לכזית כיון שהזכיר אכילה, ולא חלה השבועה כיון שכבר אסור באכילת כזית, (וכדחזינו שהנשבע על נבילה, לא חלה השבועה על פחות מכזית א"כ פירש).

שבועה על אכילה ושתיה

הנשבע שלא יאכל, ואכל ושתה, אינו חייב אלא אחת. הנשבע שלא יאכל וישתה, ואכל ושתה חייב שתיים. הנשבע שלא יאכל ושתה חייב.

כ"ג: שתיה בכלל אכילה - אב"א סברא דדרך לומר נלך לטעום והכונה לאכילה ושתיה, ואב"א קרא דכתיב "ונתת הכסף... ובשכר" מכאן ששתיה בכלל אכילה, דאין לומר שהכונה לדבילה קליעית שהיא משכרת, (שחייב אם אכלה או שתה דבש וחלב ונכנס למקדש חייב) דגמור "שיכר שיכר מנזיר" שהכונה ליין. אבל אין ללמוד מדכתב "ואכלת... מעשר דגנך ותירושך", והרי תירוש הוא יין, ד"ל דאיירי שאכלו ע"י אניגרון.

והא דאם נשבע שלא יאכל ושלא ישתה ואכל ושתה חייב שתיים, אף דשתיה בכלל אכילה, הטעם הוא מפני שכיון שאמר גם שלא ישתה גילה דעתו שאינו כולל שתיה באכילה.

כמה סוגי אכילות - הנשבע שלא יאכל, ואכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין, אינו חייב אלא אחת, ואם אמר שלא אוכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין חייב על כל אחד. ואין לומר שכוונתו לאסור עצמו מאלו ולא מאחרים, ולא לחלקם לשבועות שונות, דא"כ לא היה לו לחזור ולומר פת בכל אחת ואחת, דאם בא לומר שכוונתו לפת ולא לכוס, די שיאמר פת חיטים ושל שעורים ושל כוסמין, ואם בא לאפוקי תערובת היה לו לומר פת חיטים וכן של שעורים וכן של כוסמין.

על מה חלה שבועה

כ"ה. שבועה חלה גם על דברים של אחרים, כגון שנשבע שיתן (לעשיר, דאילו לעני מוצה לתת) או שלא יתן או שנתן או שלא נתן.

שבועה חלה גם על דברים שאין בהם ממש, כגון שנשבע שיישן (פחות מג' ימים, אבל ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר) או שלא יישן או שישן או שלא ישן, וכן על זריקת צרור לים, אמנם נדר לא חל על דבר שאין בו ממש. ומאידך נדרים חמורים שחלים על דבר מצוה, משא"כ שבועות.

אי בעינן בשבועה שיוכל להשבע לשעבר ולהבא, ושיוכל להשבע על לאו ועל הן

שיטת רבי ישמעאל שאינו חייב אלא הנשבע על העתיד ואם נשבע שפלוני זרק צרור לים או שנשבע שלא זרק, לרבי ישמעאל פטור, שהרי אפי' דבר ששייך להבא פטור בלשעבר, ולר"ע שמחייב גם בלשעבר, לרב חייב כיון שיוכל להשבע בין ללאו בין להן, ולשמואל פטור כיון שאינו יכול להשבע על העתיד.

כ"ה: שבועה על דבר מצוה - הנשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור. ואם נשבע לקיים את המצוה ולא קיים, לרבי"ב חייב דאם על רשות חייב כ"ש על מצוה, ולחכמים פטור כיון שלא יכול להשבע שלא יעשה אותה. הגמ' אומרת שלרבי"ב מודה שמואל שחייב, דאם א"צ לאו והן כ"ש שא"צ לשעבר ולהבא, ומחלוקת רב ושמואל היא אליבא דרבנן, אם צריך להבא ולשעבר כמו שצריך לאו והן, או שרק לאו והן התרבו מ"להרע או להטיב".

הנשבע שלא הניח תפילין היום, לרב חייב קרבן, ולשמואל אינו חייב אלא מלקות.

הנשבע לשנות את הידוע לאדם כגון על עמוד של אבן שהוא של זהב, אם ניכר לג' בני אדם שהוא של אבן, הרי זו שבועת שוא, ואם אינו ניכר לג' בני אדם, לרב עובר משום שבועת ביטוי, ולשמואל אינו עובר אלא משום שבועת שקר, אבל משום שבועת שוא לא כיון דאינו יכול להשבע שיהא של זהב.

מה שכלל דברים המותרים אינו סיבה שיחול גם על האסורים, דלא אמרינן כולל באיסור הבא ע"י עצמו, אלא רק באיסור הבא מאיליו. וטעמא דר"ש משום דס"ל שבכל האיסורים אסור בכל שהוא.

והנה בשבועה בעינן "להרע או להטיב", וא"כ לריו"ח לא חלה שבועה שלא אוכל מאכלות אסורות, דאף שבנשבע שלא יאכל שייך כולל, הרי בנשבע שיאכל לא חלה השבועה, וא"כ הא דתני במתני' שהנשבע שלא אוכל ואכל אוכלים שאינם ראויים, איירי באכל עפר. ואם אסר את אשתו בקונם אם אכל היום, ואכל מאכלות אסורות, אשתו אסורה, כיון שהחשיבם.

כ"ד: איסור כולל -

מה המחלוקת אם חל איסור כולל - למ"ד שאיסור חל על איסור באיסור כולל, חל האיסור כמו באיסור מוסיף. והמ"ד שאיסור כולל לא חל, ס"ל שיש לחלק בין תוספת באותה חתיכה, לתוספת בחתיכה אחרת.

רבא מחדש שלמ"ד שאחע"א באיסור כולל, אם נשבע שלא יאכל תאנים וחזר ונשבע שלא יאכל תאנים וענבים, חשיב איסור כולל, אף שהאיסור חל ע"י האדם עצמו.

ולפי זה הא דתני ששייך להתחייב על אכילה אחת ד' חטאות ואשם אחד, והיינו בטמא שאכל חלב שהוא נותר מן המוקדשין ביוה"כ, (ולר"מ יכול להתחייב גם על הוצאת שבת אם הוציאו בפיו, אמרו לו אינו מן השם), וצ"ב למה לא מנו שנשבע שלא יאכל תאנים וחלב שחל האיסור בכולל. וי"ל שלא מנו איסור הבא מעצמו (ומוקדשין היינו בכור). או שלא מנו אלא דבר שא"א להתירם ע"י שאלה (ומוקדשין היינו בכור). או שלא מנו אלא קרבנות קבועים ולא קרבן עולה ויורד, (וטמא שאכל קודש היינו נשיא וכר"א דס"ל שמביא שעיר). או שלא מנו אלא דבר שיש לו שיעור, ולשבועה אין שיעור (ובהקדש בעינן שו"פ). או שלא מנו אלא חיוב חטאת על דברים שבמזיד עונשם כרת, ולא לאו (אמנם אשם נמנה גם לאו). או שלא מנו אלא איסורים שחלים על ממשות, אבל שבועה שחלה אם נשבע שלא יישן לא מנו.

שנשבע על פת שעורים, גם זה נחשב העלם שבועה. ולרב יוסף משכחת לה כגון שהכניס ידו לסל כדי להוציא פת שעורים ועלתה בידו של חיטים, שזכר את השבועה ולא ידע מהו החפץ, וחשיב העלם חפץ כיון שאם היה יודע שזה חיטים היה פורש, ולאביי חשיב העלם שבועה כיון שעל הפת שבידו יש העלם שבועה.

ואם נעלמו ממנו החפץ והשבועה, אין נ"מ אם פרש מחמת השבועה או מחמת החפץ, כיון שלמעשה פורש מחמת שניהם, ופטור.

כ"ו: שבועת ביטוי דלשעבר - אם ידע הרי הוא מזיד, ואם לא ידע הוא אנוס, ואינו חייב קרבן אלא כשידע שאסור להשבע ולא ידע אם חייבים על זה קרבן, ואף לרבנן דפליגי אמונבז וס"ל בכל התורה ששגגת קרבן לא שמה שגגה, הכא דחידוש הוא שחייב קרבן על לאו בלי כרת, אף לרבנן שגגת קרבן שמה שגגה.

הנשבע על ככר והוא בסכנה מותר לאוכלה, ואם הוא מצטער והיה אוכל גם אם היה יודע שנשבע, ואכלה בלא לזכור את השבועה, פטור.

שבועה במחשבה - לשמואל אם גמר בליבו שתחול עליו שבועה, אין השבועה חלה עד שיוציא בשפתיו, והא דמשמע בברייתא שחייב בלב, צ"ל שהכונה לאופן שרצה לומר פת חיטים ואמר פת שעורים או פת סתם. והא שאם גמר בליבו להביא קרבן חייב, היינו דווקא התם דכתיב "כל נדיב לב", ואין ללמוד משם, דתרומה וקדשים הוו ב' כתובים הבאים כאחד דאין מלמדים, ולמ"ד שמלמדים, חולין מקדשים לא גמרינן.

דין שבועה על דבר מצוה

כ"ז: הנשבע לבטל מצוה ולא ביטל פטור. הברייתא למדה דין זה מדכתיב "להרע או להיטיב" מה הטבה רשות אף הרעה רשות, והנשבע לקיים מצוה ולא קיים פטור, דמה הרעה רשות אף הטבה רשות. והנשבע להרע לעצמו ולא הרע חייב, שהרי הרשות בידו לעשות כך, אבל הנשבע להרע לאחרים כגון שיכה את פלוני פטור, דאין רשות בידו לעשות כך, והנשבע להיטיב לאחרים חייב דכתיב "או להיטיב".

מה המקור שהפסוק מדבר בדבר הרשות-

אין לפרש דהטבה אינה בביטול מצוה כגון האוכל ביה"כ או חמץ בפסח, דלא חשיב הטבה כיון שגורם רעה לעצמו, וממילא

האומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ונמצא שאינו יודע, פטור אף לרב, כיון דאינו שייך בנשבע איני יודע לך עדות דזה שבועת העדות ולא שבועת ביטוי, ומדה רב דבעינן לאו והו, (ולהלן הגמ' שאביי חזר בו מזה, או שרב פפא אמר את אחת המימרות), אבל הנשבע שידע או שלא ידע עדות, או שנשבע שהעיד או שלא העיד, לרב חייב ולשמואל פטור.

למה שבועת העדות יצאה מכלל שבועת ביטוי - לשמואל כדי לחייב אף דלא שייך בלהבא, ולרב, רבנן אמרו לאביי דנ"מ לחייבו שתים, ואביי דחה דכתיב "לאחת מאלה" שאין לחייבו אלא אחת, אלא כדי לחייב על המזיד כשוגג, דהכא לא כתיב "ונעלם". ושיטת רבא שאינו לוקה שתים משום שדבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש אין לך בו אלא חידושו בלבד.

כ"ו. ביאור מחלוקת רבי ישמעאל ור"ע בשבועה

דלשעבר - רבי ישמעאל היה תלמידו של רבי נחוניא בן הקנה שהיה דורש את התורה בכלל ופרט וכלל, וכתיב "או נפש כי תשבע" כלל, "להרע או להיטיב" פרט, "לכל אשר יבטא האדם" חזר וכלל, הכלל מרבה דברים שאין בהם הרעה והטבה, והפרט ממעט אפי' דברים שיש בהם הרעה והטבה, אם זה שבועה דלשעבר. ורבי עקיבא שהיה תלמידו של נחום איש גם זו שהיה דורש רבוי ומיעוט ורבוי, דורש מהפסוק הנ"ל רבוי מיעוט ורבוי, וריבה הכל, ולא מיעט אלא דבר מצוה. ומה שרבי ישמעאל לא מרבה לשעבר וממעט דברים שאין בהם הרעה והטבה, משום שהרבוי הוא דבר שאסור משום "לא יחל דברו" ולא משום בל תשקרו, או משום דכתיב "כי תשבע לבטא" שהשבועה קודמת למעשה ולא שהמעשה קודם לשבועה.

כמה דינים הנלמדים מפרשת שבועה

האנוס בשבועתו וכגון רב כהנא ורב אסי שכל אחד נשבע מה אמר רב, שמי שטעה היה אנוס בשבועתו, פטור, דכתיב "האדם בשבועה" פרט לאנוס.

המזיד בשבועתו פטור, דכתיב "ונעלם".

העלם שבועה והעלם חפץ - כתיב "ונעלם ממנו" ללמד שחייב על העלם שבועה ולא על העלם חפץ. במערבא טענו ששייך רק העלם שבועה בלא חפץ כגון שנשבע שלא יאכל פת חיטים, וחשב שנשבע שיאכל פת חיטים, אבל לא שייך העלם חפץ בלא שבועה, שאם סבר

שייר פחות מכזית לא מהני, דפחות מכזית אינו חשוב כדי להשאל עליו.

והא דאיתא שאפשר להשאל על נזירות אחרי שמנה נזירות והפריש קרבן, שאני נזירות שכיון שהראשונה גרמה שהשניה לא תחול, ממילא אם נשאל על הראשונה חלה השניה, אבל בסתמא אינו יכול להשאל אלא עד שיביא את הקרבנות, או כל זמן שלא גילח לר"א דס"ל שהתגלחת מעכבת.

ולאמימר אפשר להשאל על נזירות אף אחרי שעבר עליה, כיון שעדיין לא הביא קרבן בשוגג, או שלא לקה במזיד, ואם כפתוהו על העמוד לא נחשב שלקה, דאף שאם כפתוהו ורץ מבי"ד פטור ממלקות, שאני התם שרץ ונתבזה במנוסה זו, ונתקיים "ונקלה אחיך לעיניך".

התולה שבועה בדבר אחר, מתי חייב

הנשבע שלא יאכל ככר זו אם יאכל ככר אחרת, אין איסור השבועה חל אלא בשעת המעשה הראשון, ובאותה שעה אם זכר את שבועתו חלה עליו השבועה, ואם היה שוגג חייב קרבן, ואם היה מזיד חייב מלקות אם התרו בו, אבל אם שכח את שבועתו בזמן המעשה הראשון לא חלה עליו השבועה, ועל כן אם אכל את הראשונה של התנאי בשוגג ואת השניה במזיד, פטור. ואם אכל את הראשונה במזיד ואת השניה בשוגג חייב. ואם אכל את שניהם בשוגג פטור. ואם אכל את שניהם במזיד, אם אכל את ככר התנאי לפני הככר האסורה חייב, ואם אכל את ככר האיסור לפני ככר התנאי, לריו"ח שהתראת ספק שמה התראה חייב, ולר"ל דלאו שמה התראה פטור.

כ"ח: ואם נשבע שלא אוכל זו אם אוכל זו, ולא אוכל זו אם אוכל זו, ואכל כל אחת מהם כשהוא זוכר שעל ידי השניה הוא נאסר בה, אבל לא זכר שעל ידיה הוא נאסר בשניה פטור, דנדרי שגגות כגון שאסר דבר אם אכל או שתה ולא זכר באותו זמן שאכל או שתה, או שנשבע שלא יאכל או ישתה, ושכח ואכל ושתה, מותר, וכן שבועות שגגות מותרות.

ואם אכל כל אחת מהם כשהוא זוכר שעל ידי האכילה הוא אוסר את חברתה, אבל לא זכר שעל ידי השניה הוא נאסר בה, חייב על השניה. ואם אכל את שתיהן במזיד חייב על השניה, ועל הראשונה זה תלוי בדין התראת ספק הנ"ל.

גם הרעה אינה בביטול מצוה. ומה הרעה אינה בקיום מצוה כגון הנשבע שלא יאכל חמץ בפסח, לא חשיב הרעה לענין מצוה, אף הטבה אינה בקיום מצוה. דא"כ אף בדבר הרשות לא משכחת לה.

אלא מדאיצטריך "או" לרבות הטבת אחרים, מבואר דאיירי בדבר הרשות, דאי בדבר מצוה ואיתרבי הרעת אחרים, כ"ש הטבת אחרים, וזה ניחא לרבי יונתן שבלי "או" משמע שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו (אא"כ כתיב יחדיו), אבל לרבי יאשיה שבלי או הכונה לשניהם כאחד (מחלוקתם היא בקללת אביו ואמו), צ"ל דס"ל כר"ע דדריש רבוי ומיעוט, וא"כ ודאי איירי בדבר הרשות וממעט מצוה, דאי איירי בדבר מצוה מה נתמעט.

הנשבע לקיים מצוה ולא קיים, לריב"ב חייב, דאם על רשות חייב כ"ש על מצוה, ולחכמים פטור משום שבמצוה לא שייך לאו והן, שהרי אם נשבע לבטל מצוה פטור, ולריב"ב גם הטבת אחרים לא שייכא בהן ולא, ולרבנן שייך איטיב ולא איטיב במתנה לעשיר.

דין נשבע וחוזר ונשבע

כ"ז: הנשבע שלא יאכל ככר זה, והוסיף שבועה שלא אוכלנה, שבועה שלא אוכלנה, ואכלה, אינו חייב אלא אחת. וזו היא שבועת ביטוי שחייבים מלקות במזיד וקרבן עולה ויורד בשוגג, אבל בשבועת שוא בשוגג פטור.

ומ"מ אמר רבא שאם **נשאל על אחת חלה השבועה** הבאה תחתיה. ואין להוכיח כדברי רבא ממי שנדר ב' נזירויות ומנה ראשונה והפריש קרבן ואח"כ נשאל על הראשונה, שעלתה לו שניה בראשונה, דשאני התם שמעיקרא היה צריך למנות ב' נזירויות.

הנשבע שבועה שלא אוכלנה, והוסיף שלא אוכל, חייב שתים, דבאומר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה, ובלא אוכל חייב בכזית.

שאלה על שבועה אחרי שעבר עליה

כ"ח. לרבא א"א להשאל על שבועה אחרי שעבר עליה, לל"ק איירי רבא בנשבע שלא אוכל, שעשה איסור כבר בכזית, ומ"מ כל שלא אכלה כולה מהני השאלה גם על הכזית הראשון, מיגו שמועילה על הכזית האחרון. ולל"ב איירי בנשבע שלא אוכלנה, דאינו חייב אלא באוכל כולה, ואם שייר כזית ונשאל מהני, אבל אם

מתי חלה שבועה שניה

הנשבע שלא אכלתי, וחזר ונשבע שלא אכלתי, חייב שתיים, כיון שכבר יצאה השבועה הראשונה לשקר.

הנשבע שלא יאכל תשע, וחזר ונשבע שלא יאכל עשר, לא חלה השבועה השניה כיון שהיא בכלל השבועה הראשונה.

הנשבע שלא יאכל עשר, וחזר ונשבע שלא יאכל תשע, חלה השבועה השניה כיון שיש בה תוספת שגם תשע לא יאכל.

כ"ט. הנשבע שלא יאכל תאנים וענבים, וחזר ונשבע שלא יאכל תאנים, ואכל תאנים והפריש קרבן, ואח"כ אכל רק ענבים, אינו חייב קרבן על הענבים משום דהוי חצי שיעור. וכן הדין במקרה הקודם אם אכל הפריש קרבן אחרי שאכל תשע, ואח"כ אכל את העשירית.

דיני שבועת שוא

בשבועת שוא, חייב מלקות במזיד, ובשוגג פטור.

הנשבע לשנות דבר ידוע וניכר לג' בני אדם, כגון על אבן שהוא זהב, או על איש שהוא אשה, הרי זו שבועת שוא.

הנשבע על דבר שלא שייך במציאות, כגון גמל פורח באויר, או נחש כקורת בית הבד, (והיינו נחש שגבו טרוף כקורת בית הבד, שאם הכונה לגודל החש, הרי בשני דשבור מלכא היה נחש שבלע תבן של י"ג אורוות), הרי זו שבועת שוא.

לאביי איירי שנשבע שראה דברים אלו, ולרבא איירי שנשבע לאסור כל פירות העולם אם לא ראה דברים אלו.

ואין לומר שכוונתו לעוף גדול, דאין הולכים אחרי מחשבתו אלא אחרי דיבורו, דמה שמצינו בשבועת בי"ד, שאומרים לו שידע שנשבע על דעת בי"ד ולא על דעתו, אין הטעם לאפוקי שחשב על דבר אחר, אלא לאפוקי כגון קנה דרבא שנתן מעות בתוך קנה והביאו בזמן השבועה לתובע ונשבע שהחזיר לו את המעות.

ומה שמצינו שמשה השביע את ישראל על דעת המקום ועל דעתו, היה זה כדי שלא תהיה הפרה לשבועה. (בהו"א הטעם הוא מפני שלא מצא לשון הכולל הכל, דדברי אלוה, עבודת כוכבים ג"כ נקראת אלוה. ותורה כולל תורה אחת, ויש תורה שבכתב ותורה שבע"פ, וב' תורות, כולל תורת חטאת ואשם, וכל התורה כולה, כולל עבודת

כוכבים שהיא חשובה ככל התורה כולה, ומצוה כולל מצוה אחת, ומצוות כולל שתי מצוות, וכל המצוות כולל ציצית שקולה ככל המצוות, והגמ' דוחה שישיבועם שיקיימו תרי"ג מצוות).

הנשבע שלא יעשה מצוה כגון שלא יעיד למי שהוא יודע לו עדות, או שלא יעשה איזה מצוה, הרי זו שבועת שוא.

הנשבע שיאכל ככר זו ואח"כ נשבע שלא יאכלנה, אם לא אכלה עבר על השבועה הראשונה שהיא שבועת ביטוי ועל השבועה השניה שהיא שבועת שוא, ואם אכלה עבר רק על השבועה השניה.

כ"ט: דיני שבועת ביטוי ושבועת שוא- שבועת ביטוי ושבועת שוא נוהגות באנשים ובנשים, בקרובים וברחוקים, בכשרים לעדות ובפסולים, בפני בי"ד ושלא בפני בי"ד, ומפי עצמו או שהשביעוהו אחרים ואמר אמן. אבל שבועת העדות לר"מ אינה נוהגת בנשים, ובקרובים, ובאינם ראויים להעיד כגון מלך, ואם נשבע מפי אחרים אינם חייבים עד שיכפרו בבי"ד, ואם אמרו אמן הרי זה כמוציא שבועה מפיו, אבל אם לא אמרו אמן אינם חייבים עד שיכפרו בבי"ד.

שבועת העדות:

מי חייב קרבן על שבועת העדות

ל. אנשים חייבים ונשים פטורות, דכתיב "ועמדו שני האנשים", ואין ללמוד דאיירי בעדים, דאילו על בעלי הדינים כתיב "אשר להם הריב", דמדלא כתיב "ואשר" כוליה קרא איירי בבעלי דינים. ואין לומר דאיירי בעדים ממה שכתוב שני ואם איירי בבעלי דינים הרי שייך שיהיו שלשה, דיש לדחות דקרא איירי בתובע ונתבע. ואין לומר דאיירי בעדים מדכתיב אנשים, ואי איירי בבעלי דינים הרי גם נשים באות לדין, דיש לדחות דאשה "כל כבודה בת מלך פנימה". אלא לומדים גז"ש "שני שני" דאיירי בעדים.

רחוקים חייבים וקרובים פטורים.

כשרים חייבים ופסולים פטורים.

ת"ח שיודע עדות וזה זילותא לבוא להעיד, אם העדות היא לענין ממון לא יעיד, וכמו שמצינו בהשבת אבידה שפטור אם אינה לפי כבודו, אבל באיסורא חייב ללכת להעיד.

אמימר הושיב ת"ח בעדות, דס"ל דעשה דכבוד תורה עדיף מעשה ד"ועמדו שני האנשים".

דינים הנלמדים מ"מדבר שקר תרחק"

שלא יעשה הדיין סניגרון לדבריו.

שלא יהיה תלמיד בור לפניו.

שלא יצטרף לדון או להעיד עם מי שהוא יודע שהוא גזלן.

שלא יחתוך את הדין בדין מרומה.

ל"א. שתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לפני וחוב לעשיר לא ישתוק.

שתלמיד שרואה את רבו טועה בדין לא ימתין לגמר הדין כדי שיקרא הדין על שמו.

שתלמיד שאמר לו רבו אתה יודע שאיני משקר, יש לי מנה אצל פלוני, אסור לו לבוא בלי להעיד כדי שהבעל דין יחשוב שיש לו ב' עדים. אמנם להעיד על סמך דברי רבו ודאי אסור משום "לא תענה ברעך עד שקר".

שהנושה בחבירו מנה לא יתבענו על מאתים כדי לגלגל עליו שבועה. וכן שהחייב מנה ותובעים אותו על מאתים, שלא יכפור הכל כדי לא להתחייב שבועה, ולהודות בחוץ.

ששלשה שנושים מנה באחד לא יהיה אחד בעל דין ושניים עדים, ויחלקו את המנה.

ששניים שבאו לדין ואחד לבוש בגד של מאה מנה, שיש להביש בגד כזה לבעל דין. ורב הונא היה אומר לחלוץ את האנפילאות לפני הדין.

שדיין לא ישמע בעל דין אחד לפני שהגיע השני, וכן שלא יטעים דבריו לדיין לפני שבא השני. ורב כהנא למד דינים אלו מ"לא תשא" קרי ביה לא תשיא.

אין טוב לבוא בהרשאה דשמא הראשון נח יותר ממנו, או לקנות שדה שיש עליה עסיקין שמערערים על המחזיק בה, והקונה בוטח על חוזקו.

המשך דיני שבועת העדות

שבועת העדות אינה נוהגת אלא בראויים להעיד, לרב אחא בר יעקב באו לאפוקי משחק בקוביא, וכ"ש מלך,

דיני הדין בבית דין

לא יהיה אחד עומד ואחד יושב, אחד מדבר כל צרכו ולאחד אומרים קצר דברין, דכתיב "ועמדו שני האנשים" ויש לומדים דינים אלו מ"בצדק תשפוט עמיתך".

בצדק תשפוט עמיתך - יש לומדים מזה כנ"ל, ויש לומדים מזה לדון לכף זכות, ויש לומדים מזה שעם שאתך בתורה ובמצוות יש לדונו יפה.

כשבא רב עולא לדון שלח רב יוסף הודיע שעולא עמית בתורה ומצוות, כדי שידעו להקדימו לדין, או לשודא דדייני דין התלוי בנטיית לב הדיינים ולא בעדים או בשבועה, או בשני שטרות ביום אחד שצריך שודא למי מסר תחילה.

עמידה בדין -

ל: לחכמים צריכים בעלי הדין לעמוד, ולר"י יכולים שניהם לשבת, אבל לא יעמוד רק אחד מהם.

לעולא נחלקו בבעלי דינים, אבל העדים צריכים לעמוד לכו"ע, דכתיב "ועמדו שני האנשים".

לרב הונא נחלקו בשעת משא ומתן, אבל בשעת גמר דין לכו"ע הדיינים יושבים ובעלי הדינים עומדים, דכתיב "וישב משה לשפוט את העם, ויעמוד העם", ויש לומדים ממה שהעדים צריכים לעמוד, דעדים כגמר דין דמו.

דין בת"ח -

אשתו של רב הונא נכנסה לדין לפני רב נחמן, וכיון שהיה צריך לעמוד מפניה, דאשת חבר הרי היא כחבר, אבל כדי שלא יסתמו טענות בעל הדין השני אמר לשמשו שיפריח אוזו ויחשוב שקם מפניו. ובשעת גמר דין אם צריך לחלוק כבוד ישב כמו שמתיר רצועת מנעלו, ויאמר איש פלוני אתה זכאי וכו'.

ת"ח ועם הארץ שבאו לדין מושיבים את הת"ח, ואומרים גם לעם הארץ לשבת, ואם נשאר לעמוד אין מונעים אותו. ורב פפא לא מחה בשליח הבי"ד שהעמיד את העם הארץ אחרי שהוא הושיבו, מפני שכיון שרב פפא הושיבו סבר העם הארץ שרק השליח רוצה להעמידו.

אין לת"ח להקדים לשבת לפני הדיין כשבעל דינו עם הארץ, מפני שיחשוב שסידר טענותיו לפניו, אמנם אם יש להם זמן קבוע ללמוד יחד מותר, דמימר אמר בעידינה טריד.

ל"ב: א צריך כפירה או שבועה בבי"ד - אם השביעים מחוץ לבי"ד ה' פעמים, וכשבאו לבי"ד הודו, פטורים, ואם כפרו חייבים על כל שבועה, דכתיב "לאחת" לחייב על כל אחת ואחת, ובהכרח איירי בנשבעו מחוץ לבי"ד, שהרי אם השביעים ה' פעמים בפני בי"ד וכפרו, אינם חייבים אלא אחת, דכיון שכפרו בבי"ד אינם יכולים לחזור ולהודות, אמנם הכפירה עצמה צריכה להיות בבי"ד, דכתיב "אם לא יגיד ונשא עוונו" אינו חייב אלא במקום שאם היה מגיד היה הנתבע מתחייב ממון.

מי מהעדים חייב על הכפירה -

אם רק אחד כפר, זה שכפר חייב.

אם שניהם כפרו יחד, שניהם חייבים, לרב חסדא איירי לריה"ג דס"ל שאפשר לצמצם, ולריו"ח אף לרבנן מהני כפירה בתוך כדי דיבור, אחרי ססיים הראשון.

ואם כפרו בזה אחר זה, לתנא דמתני' הראשון חייב והשני פטור, וכן סובר ר"א בר"ש, ולתנא דברייתא שניהם פטורים. הגמ' אומרת שלכו"ע עד אחד בא לחייב שבועה ולא ממון, ונחלקו אם דבר הגורם לממון כממון דמי או לא.

שבועת העדות בעידי סוטה - עד אחד שהעיד שהאשה נטמאה חייב, כיון שהתורה האמינה לו דכתיב "ועד אין בה". ועידי קינוי פטורים, כיון דהוי גורם דגורם. ובעידי סתירה זה תלוי במחלוקת אם דבר הגורם לממון כממון דמי או לא.

ל"ב: ב מתי נחשב שהפסיד ממון וחייב -

אם הלוח **חשוד** על השבועה, ויש עד שלא העיד, פטור, ואינו יכול לטעון שאם היה מעיד היה נשבע ונטל, דאומר לו מי יימר שהיית נשבע. ואם שניהם חשודים ולא העיד חייב, דבכהאי גוונא אם היה מעיד היה חייב לשלם, דחזרה שבועה למחויב לה, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם.

עד אחד שנמנע מלהעיד **בנסכא דרבי אבא** חייב, והיינו שאם העיד עד אחד על החטיפה, וטען הנתבע שאת שלו חטף, כיון שאינו יכול להשבע משום דהוי כגזלן, אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם.

עד שנמנע מלהעיד לאשה **שמת בעלה**, אם אמר לה מחוץ לבי"ד שמת בעלה ובבי"ד סירב להעיד, פטור, כיון שהיתה יכולה לומר מת בעלה ולהנשא או להתייבם, אבל אם לא אמר לא לה ולא לבי"ד, חייב מפני שהפסידה

ולרב פפא באו לאפוקי רק מלך, אבל משחק בקוביא פסול לעדות רק מדרבנן.

אם צריך כפירה בבי"ד -

לר"מ הנשבע בין בבי"ד בין שלא בבי"ד מפי עצמו חייב קרבן שבועה, והנשבע מפי אחרים שאמר משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני, ואמרו לו אין אנו יודעים עדות, ולא הוציאו שבועה מפיהם, אין חייב עד שיכפור בבי"ד, ולחכמים אף בנשבע מפי עצמו אין חייב עד שיכפור בבי"ד.

רבנן פירשו קמיה דרב פפא שלומדים שבועת העדות משבועת הפקדון, ור"מ סובר שאומרים "דון מינה ומינה" שכמו שבשבועת הפקדון מושבע מפי עצמו חייב, בין בבי"ד בין שלא בבי"ד, ה"ה בשבועת העדות. ולרבנן אומרים "דון מינה ואוקי באתרה", שלומדים משבועת הפקדון שמושבע מפי עצמו חייב, ואומקי באתרה שכמו שבשבועת העדות במושבע מפי אחרים צריך דווקא בבי"ד, ה"ה במושבע מפי עצמו.

ל"א: לרב פפא היה אפשר לפרש שרבנן לומדים שבועה מפי עצמו מק"ו ממושבע מפי אחרים, וממילא אומרים דיו, אבל אם היו לומדים מפקדון, ודאי היו אומרים "דון מינה ומינה". אמנם באמת רבנן סוברים דון מינה ואוקי באתרה, שהרי מדויק ממתני' שמושבע מפי אחרים לומדים משבועת העדות.

שוגג ומזיד - הנשבע במזיד חייב קרבן שבועה קרבן עולה ויורד, מדלא כתיב ביה "ונעלם", וכן חייבים אם ידעו שהשבועה אסורה ולא ידעו אם חייבים עליה קרבן, אבל אם שגגו בעדות עצמה שלא זכרו את העדות פטורים, וכן הדין שבועת ביטוי שפטורים, ומה שנסתפקו בזה רב כהנא ורב אסי הוא משום דכתיב "ונעלם", והו"א שמשפיק שגגה כל שהיא, קמ"ל.

באיזה צורה צריך להשביעים -

האומר לשניים בואו והעידוני ואמרו "שבועה שאין אנו יודעים לך עדות", או שאמרו שאין יודעים ואמר משביע אני עליכם ואמרו אמן, חייבים קרבן שבועה.

אבל אם ראוהו שרץ אחריהם ונשבעו שאינם יודעים לו עדות ולא אמר להם בואו והעידוני פטורים, אבל לגבי שבועת הפקדון אף בנשבע מעצמו חייב, ד"וכחש בעמיתו" כל דהו משמע.

ואם שלח ביד עבדו שישביעים, או שהנתבע אמר להם להשבע, פטורים, עד שישמעו מפי התובע.

המשביע עדים על ממון שפלוגי חייב לאדם אחר, פטורים, ואם יש לו הרשאה לגבות ממון זה חייבים, ואף שאין כותבין הרשאה על מטלטלין, היכא שלא כפר כותבין.

מנין שאין חיוב שבועת העדות אלא בעדות על תביעת ממון-

לר"א לומדים אואין דשבועת העדות מאואין דשבועת הפקדון, דאירי בתביעת ממון, ואין לומדים מאואין דרוצח כיון שאין שם שבועה, ואין לומדים מאואין דסוטה כיון ששם יש גם שבועה וגם כהן. ואין לומדים מאואין דשבועת ביטוי (ל"ד). דשבועת הפקדון דומה לשבועת העדות שכן חטא תחטא מתחטא, וחייב אף במזיד, וחייב כשיש תביעה וכפירה, והיא על העבר, ולשבועת העדות היא דומה רק בג' דברים, והם שחייב חטאת, והקרוב הוא עולה ויורד, ואין בהם חומש.

לר"ע לומדים מ"לאחת מאלה" יש מאלה שהוא חייב והיינו בתבעו ממון, ויש מאלה שהוא פטור והיינו בלי תביעת ממון. והגמ' (ל"ד). מבארת שר"ע סמך על האואין דר"א, דאל"כ נימא איפכא, ונ"מ במשביע עידי קרקע, שלר"א חייבים ולר"ע פטורים, ולריו"ח אף לר"א פטורים, ונ"מ בעידי קנס.

לריה"ג לומדים מ"והוא עד או ראה או ידע" דאירי בעדות המתקיימת או רק בראיה כגון שראו רק נתינת ממון, והנתבע אומר שאם יש עדים על נתינת הממון יחזיר לו, או רק בידיעה כגון ששמעו הודאה, והנתבע אומר שישלם אם יעידו על ההודאה.

ל"ד. ואף אי נימא דס"ל כרבי אחא המחייב ממון או נפשות בעדות על פי אומד, כגון גמל האוחז בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בציידו, ובנפשות כגון שרדף אחרי חברו לחורבה ונמצא חברו מת וביד הרודף יש חרב, (ולרבי שמעון בן שטח פטור), וא"כ שייך ידיעה בלי ראייה, מ"מ לא שייך ראייה בלי ידיעה, שהרי צריך לדעת אם הרג ישראל שלם, או עכו"ם או טריפה. וכן בעידי קנס צריך ידיעה אם בעל ישראלית בתולה, או נכרית או בעולה.

לר"ש לומדים גז"ש "תחטא תחטא" משבועת הפקדון. אין ללמוד ק"ו משבועת הפקדון שהרי היא חמורה שחייב אף בנשים וכו', דאיכא למיפרך דשבועת העדות חמורה שעשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג.

כתובתה, (ואם המשביע עידי קרקע פטור, אירי הכא שהיא תפוסה במטלטלין).

שני עדים שאמרו שאינם יודעים עדות, וחזר אחד והודה **בתוך כדי דיבור**, הראשון חייב והשני פטור, דאף מכפירה להודאה איכא דין תוך כדי דיבור.

ב' כיתי עדים שכפרו בזה אחר זה, השניה חייבת מפני שהעדות היתה יכולה להתקיים בה, והראשונה פטורה מפני שהשניה היתה יכולה להעיד, ואם בשעת כפירה ראשונה היו שני העדים של הכת השניה קרובים דרך נשותיהם, אף אם היו נשותיהם גוססות הראשונה חייבת, דאף שרוב גוססים למיתה, מ"מ בשעה זו לא מתו.

ל"ג. מתי חייב כמה פעמים- המשביע עדים שיעידוהו על פקדון והלואה וגזל, או פקדון של חיטים שעורים וכוסמין, אם נשבעו שאינם יודעים עדות חייבים אחת, ואם הזכירו כל דבר בשבועה חייבים על כל אחת ואחת.

חיוב שבועת העדות בתביעת ממון

אם השביעם שיעידוהו על **נזק וחצי נזק** וכפל ותשלומי ד' וה' ותשלומי אונס ומפתה ושהכחו בנו הכאה שאין בה חבורה, ושחבל בו חברו ושהדליק את גדישו ביוה"כ, חייבים, (ולרבי נחוניא בן הקנה ביוה"כ פטור מתשלומין כמו בשבת).

ואם השביעם שיעידו לו על קנס, לר"א בר"ש דס"ל שמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב, (ואין המודה פטור אלא כשאין עדים) חייבים, ולרבנן דס"ל שמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, הגמ' מסתפקת אם חייבים על כפירתם כיון שכרגע לא הודה, או שפטורים כיון שהיה יכול להודות ולהפטור.

והא דאיתא במתני' שעל חצי נזק חייב, י"ל דס"ל פלגא נזקא ממונא, או דאירי בחצי נזק צרורות. ותשלומי כפל וד' וה' חייבים בגלל הקרן, ואונס ומפתה חייבים בגלל הבושת ופגם,

ל"ג: המשביע עדים שיעידו שהוא או אחר כהן או לוי או שאינם בני גרושה או בני חלוצה, או שיעידו על אונס או פיתוי של בתו של אחר, או על חבלה של בנו ועשה חבורה, או שחבל בו חברו או הדליק גדישו בשבת, הרי אלו פטורים, דאין כאן כפירת ממון.

אם השביעים ע"י עבדו או ע"י הנתבע פטורים, עד שישיביעים התובע עצמו, דכתיב "אם לוא יגיד" רק אם לא אמר לו לתובע.

באיזה לשון צריך שישיביעים-

אם אמר משביע אני עליכם או מצוה אני עליכם או אוסרכם אני, חייבים. לרב יהודה איירי שהוסיף בשבועה האמורה בתורה, או בצוואה האמורה בתורה, או באיסור האמור בתורה. ולאביי איירי שהוסיף ואמר בשבועה שהזכיר את השם.

בשמות ובכינויים- המשביע את העדים בא' ד', או בי' ה', או בשד"י או בצבא'ות, או בחנון וברחום, או בארך אפים ורב חסד, ובכל הכינויים חייבים, (ולרבי חנינא בר אידי (ל"ה): אינו חייב בשבועה או בקללה בכינוי אלא בשם, דילפינן מהשבעת סוטה), אבל אם אמר בשמים ובארץ פטורים. וחנון ורחום ארך אפים ורב חסד, אף שהם שמות הנמחקים (וכן הגדול הגבור הנורא האדיר החזק האמיץ העוז, ורק א"ל ואלוקיך ואלוקים ואלוקיכם ואהיה אשר אהיה וא' ד', וי' ה', ושד"י וצבא'ות, אינם נמחקים), מ"מ הכא היינו במי שהוא רחום וחנון, אבל בשמים ובארץ י"ל שכוונתו לשמים וארץ עצמם.

דיני מחיקת השמות

ל"ה: כתב חלק מהשם- אם כתב א"ל מאלוקים, או י"ה משם הוי"ה, אסור למוחקם, אבל שד משד"י, או אד מאדנ"י או צב מצבקות, מותר למוחקם, ולרבי יוסי אף צבא'ות כולו נמחק, ואין הלכה כרבי יוסי.

אותיות שכתבם טפלות לשם, לת"ק נמחקים בין שכתבם לפני השם בין שכתבם אחרי השם, ולאחרים אם כתבם אחרי השם אין נמחקים מפני שקידשם השם, וכן הלכה.

איזה שמות בתנ"ך הם קודש איזה חול-

כל השמות האומרים לגבי אברהם הם קודש, חוץ מהא דכתיב "ויאמר אדני אם נא וכו'", וי"א שגם זה קודש, וכדבריהם אזלא הא דתניא גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכניה.

כל השמות האומרים אצל לוט הם חול, חוץ מהא דכתיב "אל נא אדנ"י הנה נא" שכוונתו לקב"ה שבידו להמית ולהחיות.

ל"ד: והא שבשבועת הפקדון אינו חייב במושבע מפי אחרים לר"ש, אין ללמוד לחייב משבועת העדות, דשבועת העדות עצמה נלמדת בק"ו. והא דמזיד אינו כשוגג בפקדון, יליף ר"ש ממעילה, דדמי לשבועת הפקדון שכן בשניהם נאמר מעילה, ונוהגים בכל, ונהנו בעבירה שבידם, ושניהם בקרבן קבוע ולא בעולה ויורד, וכן יש בשניהם חומש ואשם, אבל עדות דומה רק בה' דברים, בשניהם נאמר תחטא, ודינם עם ההדיוט, ושניהם בשבועה, ובאים ע"י טענה וכפירה, ונאמר בהם אואיין. הגמ' אומרת שאחרי שלומדים גז"ש לא שייך למיפרך שבפקדון פטור במושבע ובמזיד דגם דינים אלו לומדים בגז"ש, ואין ללמוד שבועת העדות משבועת הפקדון לפטור מזיד, דכיון ששבועת העדות נכתבה ליד שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו, ורק בהם כתיב ונעלם, ממילא מבואר שכאן חייב במזיד.

מתי המכחיש הוחזק כפרן-

הטוען לחבירו שנתן לו מנה בפני עדים, ועדים ראוהו מבחוץ, אם טען להד"מ הרי הוחזק כפרן, ואם טען שזה היה מנה שלו, אף אם באו העדים פטור.

הטוען לחבירו שנתן לו מנה ליד עמוזד זה, והנתבע טען שלא היה שם כלל, ויש עדים שהיה שם לענין אחר, לר"ל הוחזק כפרן, ולרב נחמן יכול לומר שכוונתו שלא היה שם בעסק זה. ולל"ב רב נחמן אמר שהוחזק כפרן, ורבא אמר שכל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה.

ל"ה. מתי יש חיוב בשבועת העדות-

המשביע עדים שיעידוהו שפלוני אמר שיתן לו ממון פטורים, דילפינן "תחטא תחטא" משבועת הפקדון דבעינן תביעת ממון המחייבתו ממון.

המשביע עדים שאם ידעו לו עדות יבואו ויעידו פטורים, מפני שקדמה השבועה לעדות, וכתיב "ושמעה קול אלה והוא עד" שבשעה שהשביעוהו כבר היה עד.

המשביע קבוצה של אנשים שיעידו לו, פטורים, אף אם עדיו ביניהם ועמדו לפניו, דכתיב "והוא עד" שצריך לייחד את העדים.

אם העדים ידעו עדות עד מפי עד או שאחד מהם קרוב או פסול פטורים, דכתיב "אם לא יגיד" דבעינן ראויים להגדה.

שומע הן, ואפי' באיסורא דאית ביה ממונא כמו שמצינו לגבי סוטה ש"הנקי" כתיב והיינו חינוקי, אבל אם היה כתוב "הינקי" לא היינו שומעים קללה מכלל הברכה, אבל באיסורא גרידא אית ליה מכלל לאו אתה שומע הן, כדמצינו ששתויי יין ופרועי ראש במיתה, דכתיב "ולא תמותו" ומכלל לאו אתה שומע הן.

שבועת הפקדון:

דיני שבועת הפקדון

ל"ו: הכופר בפקדון ונשבע לשיקר, או שהשיעו התובע ואמר אמן, חייב אשם ששוויו ב' סלעים.

שבועת הפקדון נוהגת אף בפסולים לעדות, כנשים קרובים ופסולים.

שבועת הפקדון נוהגת אף שלא בפני בי"ד, לחכמים אף במושבע מפי אחרים שלא ענה אמן אלא כשאמר משביעני עליך שתחזיר פקדוני אמר אין לך בידי, ולר"מ במושבע מפי אחרים חייב דווקא כשכפר בבי"ד, ובמושבע מפי עצמו לכו"ע א"צ דווקא בבי"ד.

במזיד ובשוגג - אינו חייב אלא כשהזיד בפקדון, בין אם הזיד בשבועה בין אם שגג בשבועה, ואם היה שוגג גם בפקדון פטור. ולר"ש (ל"ז). המזיד בשבועת הפקדון אינו מתכפר בקרבן.

אם השיעו כמה פעמים בין בבי"ד בין שלא בבי"ד, חייב על כל אחת ואחת, ואמר ר"ש שהטעם מפני שהיה יכול לחזור ולהודות.

בכפירה בקנס-

הנשבע שלא אנס או פיתה, לת"ק חייב כיון שמשלם בושט ופגם על פי עצמו, והוא תובע גם את הבושט ופגם כיון שאף אם יודה לא יהיה פטור, ולר"ש פטור כיון שאינו משלם חמישים כסף על פי עצמו, ואף שבושט ופגם אינם קנס, מ"מ ס"ל לר"ש שתביעתו היא רק על הקנס כיון שהסכום הוא קצוב, (ל"ח:).

הנשבע שלא גנב חייב, ואם הודה בגניבה וכפר בטביחה ומכירה פטור.

כל השמות האמורים אצל נבות הם קודש, אבל במיכה הם חול, ולר"א א"ל במיכה הם חול, חוץ מהא דכתיב "כל ימי היות בית האלוקים בשילה" שהוא קודש, וי"ה קודש.

כל השמות האמורים במעשה פילגש בגבעה לר"א הם חול, ולרבי יהושע הם קודש, ומה שלא ניצחו אלא בפעם השלישית, משום שרק אז שאלו אם ינצחו.

כל שלמה האמור בשיר השירים הם קודש, דהכונה שיר למי שהשלום שלו, חוץ מ"האלף לך שלמה", וי"א שגם זה קודש, וכמו שאמר שמואל שהכונה שאלף היו לד' ואין לקחת לעבודת המלך אלא שישית מהעם, אבל "הנה מטתו שלשלמה" הוא חול.

כל מלכיא האמורים בדניאל הם חול, חוץ מ"אנת מלכא מלך מלכיא וכו'", וי"א שגם מלך האמור בפסוק "מרי חלמא לשנאך וכו'" הוא קודש.

ל"ז. אלה היינו שבועה, וארור יש בו נדוי קללה ושבועה, ואמן יש בו שבועה וקבלת דברים והאמנת דברים. האומר לאו לאו או הן הן זה כשבועה.

דיני שמות וכינויים בקללה-

המקלל את השם באחד השמות או הכינויים, לר"מ חייב דכתיב "איש כי יקלל אלוקיו", ולחכמים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויים באזהרה.

וכן נחלקו לגבי קללת אביו ואמו, שלחכמים (רבי מנחם בר יוסי) אינו חייב עד שיקללם בשם, ולר"מ חייב אף בשאר השמות ובכינויים.

ואם קילל בהם את עצמו עובר בלא תעשה לכו"ע, דכתיב "רק השמר לך ושמור נפשך מאד", והשמור ופן ואל הם לא תעשה.

וכן המקלל את חבריו באחד השמות והכינויים עובר בלא תעשה לכו"ע, דכתיב "לא תקלל חרש".

אין לומר המשנה יכך ד' או את הפסוק "גם א'ל יתצך לנצח וכו'" כקריאתם, אלא בכינוי לומר כנגד אחרים יכהו ויכהם, כדי שלא יקלל את מי שעמו.

האומר לעדים יככה ד' בשחפת וכו' אם לא תעידו לי, או שהיה קורא קלות האמורות בתורה ואמר יככם ד' אם לא תעידו לי, חייבים, ואם אמר אל יכך או יברכך או ייטיב לך אם תעידני, ר"מ מחייב וחכמים פוטרים. הגמ' אומרת שצריכים להפוך את השיטות, שהרי ר"מ לא סובר מכלל לאו אתה

בשבועות הפקדון, אלא מביא קרבן. תיובתא דרבה תיובתא.

שיטת רבי יוחנן שהכופר בממון שיש עליו עדים חייב, אך אם יש עליו שטר פטור, ואין לומר דטעמיה משום דעדים יכולים למות, שהרי גם שטר יכול להאבד, אלא הטעם מפני ששטר יש בו שעבוד קרקעות, ואין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות.

הנשבעים שאינם יודעים עדות על קרקע לריו"ח פטורים, דאין חייבים על כפירת שעבוד קרקעות, ולרבי אלעזר חייב.

הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר- לר"א חייב להעמיד לו שדה אחרת, ולרבנן אומר לו הרי שלך לפניך. הגמ' מבארת שר"א דורש רבוי ומיעוט (וכחש בעמיתו בפקדון או מכל אשר ישבע עליו לשקר), ולא נתמעטו אלא שטרות, ורבנן דורשים כלל ופרט ונתמעטו קרקעות עבדים ושטרות, דבעינן דבר המיטלטל וגופו ממון, ועבדים הוקשו לקרקעות. הגמ' אומרת שרבי אלעזר הנ"ל ודאי סובר כר"א, אבל ריו"ח לא בהכרח סובר כרבנן, דאף לר"א כיון דכאן כתיב "מכל" ולא הכל, נתמעטו גם קרקעות.

ל"ח. מתי חייב כמה פעמים-

אם תבעוהו כמה בני אדם ונשבע שאין לכם בידי חייב אחת, ואם פירט- לר"מ חייב על כל אחת, ולר"י אם אמר לא לך ולא לך חייב על כל אחת, ולר"א היינו דווקא כשהזכיר בסוף שבועה, ולר"ש דווקא כשהזכיר בכל אחד שבועה.

במה נחלקו ר"מ ור"י- לשמואל כללו של ר"מ לא לך ולא לך הוא פרט לר"י, וכללו של ר"י לא לך לא לך בלי ו', הוא פרט לר"מ. ולריו"ח ולא לך הוא פרט בין לר"מ בין לר"י, ונחלקו בלא לך, שלר"מ זה פרט, (ורק שבועה שאין לכם בידי זהו כלל), ולר"י זה כלל.

והא דאיתא במתני' גבי פקדון ותשומת יד וגבי חיטים שעורים שאם פירט חיטים ושעורים וכו' חייב על כל אחת, לשמואל צ"ל שזה לשיטת רבי שסובר שאף כשהוסיף ו' הוי פרט.

אם תבעו פקדון ותשומת יד גזל ואבידה ונשבע שאין לו בידו כלום חייב אחת, ואם פירט חייב על כל אחת. ופרוטה אחת מכולם יחד מצטרפת לריו"ח. ונחלקו רב אחא ורבינא אם חייב פעם נוספת על השבועה הכללית,

הנשבע שלא המית שורו את שור חבירו חייב, ואם נשבע שלא המית שורו את עבד חבירו פטור.

הנשבע שלא חבל ועשה חבורה חייב, אבל הנשבע שלא הפיל שן ועין לעבדו פטור. דכל המשלם על פי עצמו חייב, ושאינו משלם על פי עצמו פטור.

ל"ז. חיוב קרבן ומלקות כשיש התראה-

הגמ' מסתפקת מה הדין באופן שהיה מזיד על הפקדון, והתרו בו, אם גם בזה חייב קרבן, או שבזה חייב מלקות, או שלוקה ומביא קרבן.

והא דאיתא בברייתא שנזיר טמא שונה משבועת הפקדון שכן נזיר לוקה ובשבועת הפקדון אינו לוקה. הגמ' אומרת שבהכרח איירי בהתרו, דאל"כ נזיר נמי אינו לוקה, ומ"מ אין ראיה שבשבועת הפקדון מביא קרבן ואינו לוקה, ד"ל שהכונה שבשבועת הפקדון לא מספיק מלקות, אבל נזיר טמא די לו במלקות, והקרבן הוא כדי שתחול עליו נזירות בטהרה.

הכופר בממון שיש עליו עדים או שטר

לשיטת רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור

משבועת הפקדון כיון שלא מועילה לו כפירתו.

והא דאיתא בברייתא שהמודה לאחד מהאחים או השותפים או שכפר על מלוה בשטר או בעדים פטור, לרבה צ"ל שהכונה שמודה בעצם ההלואה וטוען שלא לזה בעדים או בשטר, או טוען שלא לזה משנים אלא לזה הכל מאחד.

והא דאיתא לעיל (ל"ב:) שב' כיתי עדים שכפרו בזה אחר זה, שתיהן חייבות מפני שהעדות היתה יכולה להתקיים בשתייהן, אע"פ שכשכפרה הראשונה היתה השניה יכולה להעיד, צ"ל דאיירי שבשעת כפירת הראשונה היו שני העדים של הכת השניה קרובים דרך נשותיהם, והיו נשותיהם גוססות, דאף שרוב גוססים למיתה, מ"מ בשעה זו לא מתו.

ל"ז:

וכן הא דאיתא בברייתא שהטוען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה, ואח"כ באו עדים חייב קרן חומש ואשם, (ואם הודה אחרי שבאו עדים משלם כפל ואשם), גם בזה צ"ל שבתחילה היו קרובים בנשותיהם.

הגמ' מוכיחה שלא כדברי רבה מהא דאיתא בברייתא שנזיר לוקה ובשבועת הפקדון אינו לוקה, וכיון דלוקה בהכרח איירי שיש עדים שהתרו בו, ובזה אין לוקה

הכלים חייב, והנכסים שאין להם אחריות זוקקים שבועה גם נכסים שיש להם אחריות.

דיני שבועת הדיינים

לרב משביעים אותו בשבועה האמורה בתורה "ושביעך בד' אלוקי השמים וכו'", לרבי חנינא בר אידי משביעים בשם המיוחד, ולרבנן משביעים אף בכינוי.

נקיטת חפץ - צריך הנשבע לתפוס בידו חפץ או ס"ת או תפילין, כאברהם שהתפס לאליעזר ברית מילה, ודיין שהשביע בלי נקיטת חפץ נחשב טועה בדבר משנה, וכן הלכה. ולרב פפא אין להשביע בתפילין, ואם השביע בתפילין נחשב טועה בדבר משנה, ואין הלכה כרב פפא, אלא לכתחילה ישבע בס"ת, ות"ח יכול להשבע לכתחילה בתפילין.

צריך לעמוד בשעה שנשבע, ות"ח נשבע מיושב.

ל"ט. יכול להשבע בכל לשון שהוא מבין. כמו פרשת סוטה ווידי מעשר וק"ש ותפילה וברכת המזון ושבועת העדות ושבועת הפקדון.

מה היו הבי"ד אומרים למי שבא לישבע

חומרת השבועה לשקר - אומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני "לא תשא את שם ד' אלוקיך לשוא, (ואין הטעם משום שניתנה בסיני, דמאי שנא מעשרת הדברות, ואין הטעם משום דחמירא, דאינה חמורה יותר מכריתות ומיתות בי"ד, אלא כדלהלן דכתיב בה לא ינקה).

ושונה השבועה משאר מצוות, דבכל העבירות כתיב בהו ינקה (והא דכתיב "ונקה לא ינקה" היינו שלשבים ינקה ולשאינם שבים לא ינקה), ונפרעים רק ממנו (והא דכתיב בנותן מזרעו למולך שנפרעים משפחתו, והטעם משום שמחפים עליו, מ"מ אינם מקבלים עונש כרת כמותו, אמנם נענשים בעונש חמור, וכל העולם אע"פ דשכולם ערבים זה בזה, אין נענשים אלא אלו שבידם למחות, ונענשים בדין הקל, והצדיקים אינם נענשים), ואם יש לו זכות תולים לו שניים ושלשה דורות, ושבועת שקר כתיב בה "לא ינקה", ונפרעים ממנו וממשפחתו (באותו עונש שלו) ומכל העולם כולו (בדין חמור, והצדיקים ממשפחתו ומכל העולם נענשים בדין הקל), ונפרעים ממנו לאלתר, והשבועה מכלה אף דברים שאש ומים אין מכלים אותם.

או שחייב רק על כל מה שפירט בשבועה, ולמ"ד שלא חייב על השבועה הכללית, הא דתני רבי חייא שאם תבעוהו ה' בני אדם חייב כ' חטאות, לא איירי בחיטים שעורים וכוסמין בצירוף השבועה הכללית, אלא בפקדון תשומת יד גזל ואבידה. ובאופן זה אם נשבע שאין לך בידי פקדון תשומת יד גזל ואבידה, ולא לך ולא לך ולא לך ולא לך, חייב חמש על כל אחד.

אם תבעו חיטים שעורים וכוסמין ונשבע שאין לו בידו כלום חייב אחת, ואם פירט חייב על כל אחת, ולר"מ אפי' אם תבעו חיטה שעורה וכוסמת חייב על כל אחת, ולשמואל הנ"ל איירי שאמר חיטה שעורה כוסמת בלי ו', וקמ"ל שאף שתבעו חיטה ונשבע חיטים, בכלל חיטה חיטים וחייב.

שבועת הדיינים:

שבועת מודה במקצת

ל"ח: אם טענו לפחות שתי כסף, והודה לו לפחות בפרוטה, חייב שבועה.

אם תבעו מנה לאביך בידי והודה במקצת פטור, מפני שהוא כמשיב אבידה.

מתי נחשב כופר הכל ופטור - אם כפר בכל התביעה, או שהודה בדבר שלא תבעו פטור, וכגון שתבעו כסף והודה בפרוטה, או שתבעו זהב והודה בכסף, אבל טריטית פונדיון ופרוטה הם דבר אחד, תבואה וקטניות הם ב' מינים, אבל פירות וקטניות הם מין אחד. ואם תבעו כסף ופרוטה והודה בפרוטה חייב. ורבן גמליאל מחייב אף בטענו חיטים והודה לו בשעורים. ואם תבעו כדי שמן והודה לו בקנקנים, לאדמון ור"ג חייב, ולחכמים פטור.

ואם הודה לו ולמחרת אמר שכבר נתן לו הכל פטור, ואם הכחיש חייב. וכן אם כשהודה אמר לו אל תתנני אלא בפני עדים, ולמחרת טען שנתן לו ואין עדים חייב.

ואם תבעו כלים וקרקעות והודה באחד מהם וכפר בשני, או שהודה במקצת הקרקעות, פטור, ואם הודה במקצת

טענו חיטים ושעורים והודה לו באחד מהם

לשמואל חיב, ולרבי יצחק כך שיטת רבי יוחנן, ודעת ר"ל בזה אינה ברורה, ולרבי חייה בר אבא (מ:): דעת ריו"ח שפטור.

מ: הגמ' מדייקת מדברי המשנה (ל"ח): בדין טענו חיטים והודה לו בשעורים, ובדין טענו כלים וקרקעות, שאם הודה באחת מתוך שתי טענות חיב, והגמ' דוחה שהדין הראשון בא לאשמועינן כוחו דר"ג שמחייב, והדין השני בא לאשמועינן דין גלגול שבועה, (והכא עיקר ובקידושין כדי נסבא).

והא דאיתא בברייתא שאם טענו שור והודה בשה פטור, אבל אם טענו שור ושה והודה בשה חיב, תלמוד ערוך בפי ריו"ח דזו שיטת אדמו"ן.

טענו חיטים וקדם והודה לו בשעורים, אם נראה כמערים שקפץ להודות לפני שיתבענו גם שעורים, חיב אם תובעו גם שעורים (לשמואל), ואם כוונתו להודות פטור.

סכום ההודאה והכפירה-

טענו ב' מחטים והודה לו באחת מהן חיב. טענו כלים ופרוטה והודה בכלים וכפר בפרוטה פטור, והיינו כרב דכפירת טענה צריכה להיות שתי כסף, ואם הודה בפרוטה וכפר בכלים חיב, והיינו כשמואל שטענו חיטים ושעורים והודה באחת מהן חיב.

שבועת היסת

כופר הכל משביעים אותו שבועת היסת, י"א שאפי' בטוען מנה לי בידך, והוא טוען אין לך בידי, נשבע שבועת היסת, והטעם משום דחזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו, ואף דחזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, אין כוונתו אלא להשתמט עד שיהיה לו. וי"א שאינו נשבע אלא כשהודה ולמחרת אמר שכבר נתנו, אבל במקרה הראשון פטור, דליכא דראא דממונא.

ההבדלים בין שבועה דאורייתא לדרבנן-

בדאורייתא לא מפכינן שבועה אם אמר לתובע השבע וטול, ובדרבנן מפכינן, ולמר בר רב אשי אף בדאורייתא מפכינן.

בדאורייתא נחתינן לנכסיו אם אמר איני נשבע ואיני משלם, ובדרבנן לא נחתינן, ולרבי יוסי אף בדרבנן נחתינן, וכדאמר שמציאת חש"ו יש בהם גזל גמור, והיינו להוציאו בדיינים, אבל לרבנן אין בהם גזל אלא מפני

אם אמר איני נשבע פוטרים אותו מיד וישלם מיד, ואין משהים אותו כדי שלא יחזור בו, ואם רוצה לישבע אומרים העומדים שם זה לזה "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכו' ", וגם המשביע בכלל זה, דכתיב "שבועת ד' תהיה בין שניהם".

היו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא על דעת המקום ועל דעת ביי"ד, (ומשום המעשה בקנה שהיה עם רבא) וכמו שעשה משה כשהשביע את ישראל, (והשביע שם גם את הדורות הבאים ואת הגרים העומדים להתגייר, בין מצוות האמורות בסיני בין מצוות העתידות להתחדש כמו מקרא מגילה).

ל"ט: סכום הטענה והכפירה- לרב צריכה הכפירה להיות בשתי כסף מתוך התביעה, ולשמואל הטענה היא שתי כסף, והכפירה או ההודאה היא פרוטה. הגמ' מבארת איך פירשו רב ושמואל את הפסוק "אשר יאמר כי הוא זה" ומה דרשו מתיבת כסף. ולהלן מ. מביאה הגמ' מדברי רבי חייה לסייע לרב.

מתי התביעה היא דווקא על מין מסוים, ומתי התביעה היא על השווי-

התובע שתי כסף והודה בפרוטה- במתני' איתא דפטור, לרב טעם הפטור משום שלא הודה בשתי כסף, ולשמואל טעם הפטור משום שהתביעה היא דווקא כסף, וא"כ ההודאה בפרוטה אינה ממין הטענה. והיכא שתבעו ליטרא זהב אף לרב כוונתו לזהב דווקא, ולכן אם הודה בליטרא כסף אין ההודאה ממין הטענה ופטור.

מ. התובע דינר זהב והודה לו בדינר כסף או בטריסית

או בפונדיון או בפרוטה- במתני' איתא דחיב, כיון שכולם מין מטבע. לשמואל איירי שטענו דינר מטבעות, ולכן ההודאה ממין הטענה, ולרב בלאו הכי הטענה אינה דווקא על זהב דווקא.

התובע דינר זהב זהוב- טבוע, והודה בדינר כסף חיב, לרב היינו דווקא כשאמר זהוב, ולשמואל כל האומר דינר זהב כאומר דינר זהוב.

א"צ טענת שתי כסף אלא בטענת מלוה והודאת לווה, אבל אם יש עד אחד המסייע למלוה, חיב אפי' בטענה של פרוטה.

כיון שרגילים לזכור את השער, ולרמי בר חמא לא מוטל עליו לזכור איך פרע.

מלוה עם שטר, **שמודה המלוה שהלוה פרעו, אך טוען שפרעו חוב אחר**, לרב נחמן הורע כח השטר, ולרב פפא לא הורע כח השטר, ואף שאם הלוה טוען שנתנם המלוה עבור שוורים למחצית שכר וקיבל את מעותיו במקום מכירת הבשר, והמלוה טוען שזה היה מעות אחרים, הורע כח השטר, שאני התם שלא הכחישו שנתנם עבור השוורים. ולהלכה הורע כח השטר, אך אם אין עדים על הפרעון, מיגו שהיה יכול לטעון להד"מ, נאמן לטעון שאלו מעות אחרים.

המאמין את המלוה לטעון שלא פרע, ופרע בפני עדים, אביי ורבא אמרו שהרי האמינו, וטען להם רב פפא שלא האמינו יותר מעדים. ואם האמינו כב' עדים והביא ג' עדים, לרב פפא נאמן ע"י ג' העדים, ולרב הונא בריה דרבי יהושע אין הולכים אחר רוב דעות אלא לענין אומדנא שהרבים בקיאים יותר, אבל בעדות תרי כמאה, אך אם אמר שמאמינו כמו שלשה, ופרע בפני ארבעה, כיון שדקדק במספר הדעות, ד' נאמנים יותר מג'.

שבועה בחש"ו ובהקדש

אין נשבעים על טענת חש"ו, דכתיב "כי יתן איש", אבל להקדש נשבעים, ואין משביעים קטן.

בסיפא דמתני' איתא שנשבעים לקטן, הגמ' שואלת שלפני כן כתוב שאין נשבעים, רב מתרץ דאירי **בנא בטענת אביו** שטוען שאביו שהוא איש נתן דהוי נתינה, וכרבי אליעזר בן יעקב דס"ל שאם אמר לבן של הלוה מנה לאביך בידי והחזרתי לו חצי, נשבע, (ואף דמשיב אבידה פטור, אינו משיב אבידה, כיון שאף בבנו אינו מעיז פניו לכפור הכל, שהרי זה הטעם שכל מודה במקצת נשבע ואינו נחשב משיב אבידה מפני שאינו מעיז פניו לכפור הכל, אלא הוא משתמט עד שיהיה לו מה לפרוע, ולרבנן פטור משום דמעיז פניו בפני הבן והוי משיב אבידה. ואם הבן טוען שמא, חשיב משיב אבידה אף לראב"י).

מ"ב: ולשמואל נשבעים לקטן הכונה **ליפרע מנכסי קטן**, ואף דכבר תנן שאין נפרעים מנכסי יתומים אלא בשבועה, אשמועינן שיתומים היינו בין גדולים בין קטנים, (וכן לענין זיבורית שנפרע מיתומים זיבורית בין גדולים בין קטנים). ונשבעים להקדש הינו ליפרע מנכסי הקדש, ואף דתנן שאין נפרעים מנכסים משועבדים אלא

דרכי שלום, ומנדים אותו, ולרבינא מנדים אותו, וכשמגיע הזמן אחר ל' יום מלקים אותו. בדאורייתא אם הנתבע חשוד על השבועה התובע נשבע ונוטל, ובדרבנן לא, דלא עבדינן תקנתא לתקנתא.

טענת פרוע

הטוען על שטר שהוא פרוע ותובע שהמלוה ישבע, המלוה צריך להשבע, (ואם הוא צורבא מרבנן אין נזקקים לדינו, אך אינו גובה בלי שבועה), והפוגם שטרו חייב המלוה להשבע אף אם הלוה לא טוען שישבע.

המלוה את חברו בעדים, אם צריך לפרוע בעדים-

לל"ק לרב אסי צריך לפרועו בעדים, כיון שלא האמינו בלי עדים, אמנם היכא שלא הלוה בעדים אלא תבעו בעדים והודה ולמחרת הכחיש, פטור אף לרב אסי. ולשמואל אף כשהלוה בעדים יכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדה"י.

מ"א: ולל"ב לרב אסי א"צ לפרועו בעדים אא"כ אמר לו **אל תפרעני אלא בעדים**, ושיטת שמואל שיכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדה"י, וס"ל שכך שיטת ריב"ב בברייתא, אבל לת"ק צריך לפרועו בעדים.

ואם אמר לו **שיפרע בפני ראובן ושמעון** ופרע בפני עדים אחרים והמלוה טוען שהם עידי שקר, לאביי מהני, ולרבא לא מהני.

ואם אמר לו **שיפרע בפני בי תרי דתנו הלכתא**, ופרע בינו לבין עצמו, ונאנסו המעות, אין יכול המלוה לטעון שקבלם בינתיים כפקדון, אלא כיון שמודה הוי פרעון מעליא.

מתי הוחזק כפרן-

הטוען לא לוית, ובאו עדים שלוה ופרע, לאביי פטור כיון שהעדים מעידים שפרע, ולרבא חייב דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי, והודאת בעל דין כמאה עדים.

הטוען שפרע בפני ב' עדים מסוימים, והם אומרים שלא פרע בפניהם, רב ששת רצה לומר שהוחזק כפרן, ורבא אמר שלא מוטל עליו לזכור מי העדים כיון שלא לוח בפני עדים.

מ"ב: **הטוען שפרע מאה קבים ששוים שש זוז כל אחד**, ובאו עדים שהיו שווים ארבעה, לרבא הוחזק כפרן,

המלוה על המשכון ואבד המשכון

מתי נחשב כופר הכל ומתי מודה במקצת - אם הלוה טוען שהמשכון היה שוה כשיעור כל החוב, והמלוה טוען שהיה שוה פחות, פטור. אבל אם הלוה מודה שלא היה שוה כשיעור כל החוב, אבל טוען שהיה שוה יותר ממה שאמר המלוה, חייב המלוה להשבע, ואף שמעיקר הדין היה צריך הלוה להשבע, אינו נשבע שמא ישבע ויוציא המלוה את הפקדון ושמא הלוה לא דקדק בשומא, ויפסלנו לעדות ושבועה. אמנם השתא דקיימא לן שהמלוה צריך להשבע שאינה ברשותו, ישבע המלוה שאינה ברשותו, ואח"כ ישבע הלוה כמה היה שוה, שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון.

וכן אם הלוה טוען שהיה שוה יותר מהחוב והמלוה טוען שהיה שוה כשיעור החוב פטור, אבל אם המלוה מודה שהיה שוה יותר מהחוב, אבל טוען שהיה שוה פחות ממה שאמר הלוה, המלוה חייב להשבע.

מ"ג: שיטת שמואל שאם אבד המשכון הפסיד המלוה את החוב אפי' אם אין המשכון שוה כשיעור החוב, ואם נתן לו שתי משכונות שווים ואבד אחד מהם, לשמואל לא הפסיד הכל, ולרב נחמן הפסיד חצי מהחוב, ואם נתן לו שתי משכונות שונים ואבד אחד מהם, לרב נחמן לא הפסיד הכל, ולנהרדעי הפסיד הכל.

והא דתנן במתני' שלא הפסיד אלא כשיעור המשכון, יש לחלק בין פירש ללא פירש, לרש"י מתני' בפירש שאינו מקבלו אלא בשוויו, ולתוס' בסתמא אינו מקבלו אלא בשוויו, ורק אם פירש שהוא כנגד כל החוב הפסיד הכל.

והנה נחלקו ר"א ור"ע היכא שהלוה על המשכון ואבד המשכון, שלר"א ישבע ויטול מעותיו, ולר"ע הפסיד מעותיו, ואם הלוה בשטר לכ"ע אם אבד המשכון הפסיד מעותיו.

מ"ד: הגמ' אומרת שאין הכרח להעמיד שהמשכון לא שוה כשיעור החוב ונחלקו בדשמואל שר"א סובר שמשכון שאינו שוה כנגד החוב אינו אלא לזכרון דברים, ודינו כש"ח שנשבע שלא פשע ויטול מעותיו, ור"ע סובר כשמואל שקיבלו לשם משכון, ובשטר מודה ר"א דכיון שהשטר הוא הזכרון דברים, א"כ המכון הוא משכון. ד"ל שאם המשכון לא שוה כשיעור החוב לכ"ע לא הפסיד הכל, ואם משכנו שלא בשעת הלואה לכ"ע קנה המלוה את המשכון, כדברי רבי יצחק (דיף מ"ולך תהיה צדקה" ששלא בשעת הלואה בע"ח קונה משכון), וי"ל שאיירי במשכון בשעת הלואה ונחלקו אם דין שומר אבידה כשומר חנם כדעת רבה, או כשומר שכר

בשבועה, הו"א שזה דווקא במשועבדים להדיוט, אבל בהקדש לא חיישינן שיעשה קנוניא על ההקדש, קמ"ל שחוששים לקנוניא, ואמנם שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן, דשכיב מרע אין עושה קנוניא על ההקדש, דאין אדם חוטא ולא לו.

עבדים שטרות קרקעות והקדשות

עבדים שטרות קרקעות והקדשות, אין נשבעים עליהם, ואין בהם תשלומי כפל (כלל ופרט וכלל מ"על כל דבר פשע וכו' ", ממעט דבר שאינו מיטלטל או שאין גופו ממוון, והקדש מתמעט מ"רעהו"), ולא תשלומי ד' וה' (דכיון שאין כפל הוו תשלומי ג' וד'), שומר חנם אינו נשבע (כלל ופרט וכלל מ"כי יתן איש וכו' " ממעט דבר שאין מיטלטל או אין גופו ממוון, והקדש מתמעט מ"רעהו"), נושא שכר אינו משלם (כנ"ל).

לר"ש קדשים שחייב באחריותם כגון האומר הרי עלי עולה והפריש בהמה לנדרו, נשבעים עליהם דדבר הגורם לממוון כממוון דמי.

מ"ג: הטוען שמסר י' גפנים טעונות והנתבע מודה בחמש, לר"מ נשבעים עליהם דכבצורות דמין, ולחכמים אין נשבעים עליהם, דלאו כבצורות דמין, אבל בגפנים ריקניות לכ"ע אין נשבעים עליהם, דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי.

דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין, כגון שטוען שמסר לו בית או כיס מלא, והנתבע אומר שאינו יודע כמה היה, אלא מה שהנחת אתה נוטל, פטור משבועה, אבל אם זה טוען שהיה מלא עד הזיז, וזה אומר עד החלון, פטור. ואם תבעו בית זה מלא, לאביי חייב ולרבא פטור ואינו חייב אלא אם התביעה וההודאה הם בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין.

תבעו דבר גדול והודה בקטן - התובע מנורה או אזורה גדולה, והודה בקטנה, פטור, דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו, אבל אם תבעו כור תבואה והודה בלתן, או שתבעו מנורה במשקל מסוים והודה לו במשקל פחות חייב, הגמ' אומרת שאין הכונה דווקא למנורה של חוליות, אלא כיון שיכול לגוררה ולהעמידה במשקל הפחות, חשיב מודה במקצת.

אם עבר זמנו אינן נשבע ונוטל, דאף שהוא טרוד בפועליו, מ"מ יש חזקה שכשמוגיע הזמן החיוב זוכר כדי שלא לעבור על "בל תלין", ויש חזקה נוספת שאין השכיר משהה שכרו, אבל לשכיר יש רק חזקה אחת, שאינו עובר ב"לא תגזול" ולכן המוציא מחבירו עליו הראיה.

ואם שכרו שלא בפני עדים לרב ושמואל וריו"ח מתוך שיכול לומר לא שלא שכרו, נאמן ששכרו ושילם לו, ואין הדבר ברור מה דעת ר"ל בזה.

ולפי זה שבועת השומרים היא דווקא כשהפקיד בעדים, דאל"כ אינו נשבע כיון שיש לו מיגו שהיה טוען שלא קיבל לשמור, ואיירי שיש שטר, דאל"כ נאמן לומר החזרתי במיגו דנאנסו. הגמ' מוכיחה מדברים אלו שהמפקיד בעדים א"צ להחזיר בעדים, אבל המפקיד בשטר צריך להחזיר בעדים.

מ"ו. אם הויכוח הוא כמה קצצו בשכרו, אינו נשבע ונוטל, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, מפני שאדם זוכר כמה קצץ, וכן הדין באומן.

ובברייתא איתא שאם הטלית ביד האומן על בעה"ב להביא ראיה, ואם נתנה לו, בזמנו נשבע ונוטל, עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה.

רב נחמן בר יצחק מבאר שמה שבזמנו נשבע ונוטל, ולא ישבע בעה"ב ויפסיד אומן, משום שהברייתא היא לשיטת ר"י, דס"ל שכל זמן שהשבועה אצל בעה"ב, השכיר נשבע ונוטל.

והיינו דאיתא בברייתא שלרבנן אם לא עבר הזמן נשבע השכיר ונוטל, ואם עבר הזמן אינו נשבע ונוטל, ולר"י השכיר נשבע דווקא אם בעה"ב טוען ששילם חלק או שהויכוח הוא כמה קצצו, אבל אם בעה"ב טוען שלא שכרו מעולם או ששילם הכל, המוציא מחבירו עליו הראיה. וביאר רבא שלר"י בשבועה דאורייתא תיקנו חכמים שהשכיר ישבע ויטול, אולם אם השבועה היא מדרבנן לא עשו חכמים תקנה לתקנה, ולחכמים עשו חכמים תקנה לתקנה, ומ"מ סוברים חכמים שבקציצה ודאי בעה"ב זוכר, ולכן בעה"ב נשבע.

מתי נגזל נשבע ונוטל

גזלן שיש עדים שנכנס לבית חבירו למשכנו שלא ברשות, וטוען הבעלים שנטל כליו, והוא אומר לא נטלתי, הרי הבעלים נשבע ונוטל.

כדעת רב יוסף משום שכר מצוה, ומלוה על המשכון נמי מצוה עבד, או שלכו"ע שומר אבידה דינו כש"ש, ונחלקו אם כשהמלוה צריך למשכון להשתמש בו, ומנכה מהחוב דמי השכירות, ג"כ דינו כש"ש, או שדינו כש"ח משום שבזה לאו מצוה קעביד.

מ"ד: שמיטת כספים במלוה על המשכון - לרשב"ג מלוה על משכון אינו נשמט בשביעית אע"פ שאין המשכון שוה כנגד החוב, ולריה"נ רק אם היה המשכון כנגד החוב אינו משמט. הגמ' אומרת שאין הכרח שנחלקו בדשמואל, אם המשכון הוא כנגד כל החוב או לא, די"ל שלכו"ע שגם לרשב"ג רק מה שכנגד המשכון אינו נשמט, ולריה"נ הכל נשמט, דאין המשכון אלא לזכרון דברים בעלמא.

כל הנשבעין:

אלו נשבעים ונוטלים - כל הנשבעים שבתורה ע"י שבועתם פטורים מלשלם, דכתיב "ולקח בעליו ולא ישלם", ואלו נשבעים ונוטלים - שכיר, גזלן, נחבל, שכנגדו חשוד על השבועה, וחנוני על פנקסו, וכפי שיבואר להלן.

שיטת רבי יהודה שבשכיר גזלן וחובל אין נשבע ונוטל אלא בהודאה במקצת דהפכו חכמים את השבועה מהנתבע לתובע, אבל היכא דאין שבועה לא תיקנו שבועה ליטול.

מתי השכיר נשבע ונוטל

שכיר שאמר לבעה"ב תן לי שכרי שלא קיבלתי, ובעה"ב טוען שנתן, נשבע השכיר ונוטל, וזו תקנה קבועה, שעקרו רבנן את השבועה מבעה"ב ושדיוה אשכיר.

מ"ה. טעם תקנה זו אינה משום כדי חייו, דא"כ למה יפסיד בעה"ב, שהרי שניהם צריכים בעל כרחם לשכור ולהשכיר, אלא טעם התקנה משום שבעה"ב טרוד בפועליו, ונשבע כדי להפיס דעת בעה"ב, ולא תיקנו שיתן בפני עדים, משום שזו טירחא, ולא תיקנו שישלם מראש, משום שלשניהם נח שהתשלום יהיה בסוף לבעה"ב פעמים אין מעות, והפועל כדי שלא יוציאם עד הלילה.

מה הכונה חזרה שבועה למקומה -

לרבותינו שבבבל והיינו רב ושמואל, חזרה שבועה לסיני שהשביע הקב"ה "לא תגזול" וב"ד אין נזקקים לדבר, וכמו שמצינו שיתומים שבאים להפרע מהלוה א"צ להשבע, אבל אם היתומים באים להפרע מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה, ואמרו רב ושמואל שכל זה כשמת המלוה ואח"כ מת הלוה, אבל אם הלוה מת לפני המלוה, כבר נתחייב המלוה שבועה לבני הלוה, ואין אדם מוריש ממון שהוא חייב עליו שבועה לבניו, ומבואר שלרב ושמואל אם שני הצדדים לא יכולים להשבע אין כאן לא שבועה ולא פירעון.

ולרבותינו שבא"י והיינו רבי אבא, חזרה שבועה למחוייב לה, וכמו שמצינו בתביעה על חטיפת נסכא שהיה לתובע עד אחד, והנתבע הודה בחטיפה וטען שזה שלו, דא"ל לחייבו לשלם על פי עד אחד, וא"ל לחייבו שבועה שלא חטף דכיון שהודה שחטף הוי כגזלן לגבי שבועה זו, ואין לומר שישבע ששלו חטף, דאין זו שבועה המוטלת עליו, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם.

רבא אמר שמסתבר כרבי אבא, דתני רבי אמי "שבועת ד' תהיה בין שניהם" ולא בין הירושים, ובהכרח איירי שהירוש אמר חמישים ידענא וחמישים לא ידענא, (דאם טוען ברי למה אינו יכול לישבע), ומבואר שאביו היה חייב בטענה זו ורק הירוש פטור.

מ"ז: ורב ושמואל דורשים מפסוק זה כרבי שמעון בן טרפון שהשבועה חלה על שניהם. (עוד דרש ר"ש בן טרפון, אזהרה לעוקב אחר נואף המרגיל לנואף נשים לניאוף, דכתיב "לא תנאף" לא תנאף. "ותרגנו באהליכם" תרתם את הארץ וגיניתם באהלו של מקום. "הנהר הגדול נהר פרת" כיון שהוא קרוב לא"י נקרא גדול, וי"א שעבד מלך (כמלך).

חנוני על פנקסו נשבע ונוטל

מי שאמר לחנוני שיתן לבנו חיטים או לפועליו מעות, **החנוני אומר נתתי, והם אומרים לא קיבלנו**, נשבע החנוני ונוטל, והם נשבעים ונוטלים, ולבן ננס כיון שודאי שבועה אחת היא שבועת שוא, שניהם נוטלים בלי שבועה.

דין עדים המכחישם זה את זה לעדויות אחרות - שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו, שלרב הונא כל אחת מעידה בפני עצמה בעדות אחרת אע"פ שאחת ודאי פסולה, אבל אין אחד מכת זו מצטרף לעדות עם אחד מהכת השניה, ולרב חסדא אינם נאמנים, וכן נחלקו אם יכולים להעיד על ב'

הגמ' מעמידה כשראו שמשכנו וטוען שלקח עוד כלים תחת כנפיו, אבל בלאו הכי יתכן שלבסוף לא משכנו, כמו שהמחזיק גרזן ואומר שיקצוץ דקל של פלוני אין לחייבו משום שמצאוהו קצוץ, דיתכן שלבסוף לא קצצו.

מ"ו: מי שראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא, אינו נאמן לומר לקוחים הם בידי, אא"כ בעה"ב עשוי למכור כליו, או שזה דברים שדרך להטמין, או שהוא אדם צנוע שדרכו להטמין. וכל זה בטוען שאולים הם בידך, אבל בטוען שהוא גזלן בכל גוונא לא נאמן, דלאו כל כמיניה לאחזוקי איניש בגזלותא. ובדברים שאין עשויים להשאיל ולהשכיר נאמן לטוען שמכרם לו.

כשצריך בעה"ב להשבע, יכולים להשבע גם השומר או אשתו, והגמ' מסתפקת מה הדין בשכירו ולקיטו, תיקו.

ואם טען שלקח לו כוס כסף, אם הוא אמיד או ססומכים עליו להפקיד אצלו דבר כזה, נשבע ונוטל, ואם לא אינו נשבע ונוטל.

מתי נחבל נשבע ונוטל

חובל שיש עדים שהנחבל נכנס שלם ויצא חבול, וטוען הנחבל שהוא חבל בו והוא אומר לא חבלתי, נשבע הנחבל ונוטל.

ואם הוא חבול במקום שלא יכול לחבל בעצמו, ולא שייך שזה קרא מחיכוך הכותל (כגון נשיכה בגבו או בין אצילי ידיו), ואין שם אחר, נוטל שלא בשבועה.

שכנגדו חשוד על השבועה, הוא נשבע ונוטל

אם הנתבע חשוד על השבועה, וכגון שנשבע לשקר בין בשבועת העדות בין בשבועת הפקדון ואפי' בשבועת שוא שזו כפירת דברים בעלמא, או שהוא משחק בקוביא (שהוא פסול מדרבנו) או מלוה בריבית או מפריח יונים או סוחר בשביעית, הרי התובע נשבע ונוטל.

בשבועת ביטוי כגון אוכל ולא אוכל כיון ששייך לומר שנשבע באמת, לא נעשה חשוד, אבל אכלתי ולא אכלתי נעשה חשוד.

מ"ז: ואם שניהם חשודים לרבי יוסי חזרה שבועה למקומה, ולר"מ יחלוקו. וי"א שרבי יוסי הוא סובר שיחלוקו. ורב נחמן הורה למעשה שיחלוקו.

לרבי אמי שאם עמד המלוה בדין לפני שמת חייבים, אבל אם לא עמד בדין, נשבעים שבועת יורשים שלא פקדנו אבא ונוטלים. ולרב נחמן אין חילוק בין עמד בדין ללא עמד בדין.

לרב ושמואל מה שמצינו שאשה שמתה יורשיה גובים כתובתה עד כ"ה שנים, איירי שנשבעה לפני שמתה. וכן מה שמצינו שאם אשה מתה ואח"כ נשא אשה שניה ומת, שניה או יורשיה גובים כתובתה לפני יורשי הראשונה, איירי נמי שנשבעה לפני שמתה.

מ"ח: ולב"ש דס"ל שטר העומד ליגבות כגבוי דמי, אם אדם מוריש חוב בשטר לבניו, גובים היורשים בשבועה מיורשי הלוה.

רב נחמן לא רצה לבטל את דינם של רב ושמואל, אך אמר שאין להוסיף עליו, וכגון בפוגם שטרו שהודה בב"ד שקיבל חלק מהחוב ומת, נשבעים היורשים שבועת היורשים ונוטלים.

אמנם אם המלוה בא לגבות מהערב, אינו גובה, כיון שהערב יחזור לגבות מהיורשים.

ואם היורש הוא אחיו שייך בזה דינם של רב ושמואל.

ולענין הלכה לרב חמא דעבד כמר עבד, וכן לרב פפא אין גובים שמא הלכה כרב ושמואל, ולא קורעים את השטר שמא הלכה כרבי אלעזר, ודעבד כרבי אלעזר עבד.

מה היורשים נשבעים - שלא אמר להם בשעת מותו או קודם שהשטר פרוע, וכן שלא מצאו בין שטרותיו של אביהם ששטר זה פרוע, ולר"ח בן ברוקה אפי' בן שנולד אחרי מיתת האב אינו נפרע אלא בשבועה שלא מצא שובר, ולרשב"ג אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו ששטר זה אינו פרוע, אינם צריכים להשבע.

מי נשבע בלי טענת בריא

שותפים או אריסים או אפוטרופסים או אשה הנושאת ונותנת בתוך הבית, או בן הבית (ולא שנכנס ויוצא ברגליו, אלא שמכניס ומוציא פועלים או פירות, דישי לו מורה התירא), נשבעים אף אם התובע אומר רצוני שתשבע לי, והיינו בטענה של שתי כסף לשמואל, ולרב צריך שכפירת הטענה תהיה שתי כסף.

ואם כבר חלקו השותפים והאריסים אין יכול להשביעו אלא אם יש גלגול שבועה, ואף בשבועה דרבנן כגון שבועת השותפים מגלגלים שבועה, ולכן אם נעשה לו

הלוואות, אמנם אם שני ההלוואות הם של אותו מלוה ולווה, יד המלוה על התחנתונה וגובה את החוב הקטן, דמספיקא לא מפיקינו ממונא, ואם רק הלוה הוא אחד, הדין כמו בחנווני שלרב הונא שניהם באים וגובים מהלוה, אע"פ שאנו יודעים שאחד מהם שקר, והגמ' מסתפקת מה הדין אם רק המלוה הוא אחד, תיקו.

מ"ח. בעדות החודש אם עד אחד אומר שהלבנה היתה היתה גבוהה ב' מרדעות והשני אומר שלש, עדותן קיימת, ואם אחד אומר ג' ואחד אומר ה' עדותן בטילה, ומצטרפים לעדות אחרת. ולרב חסדא צ"ל שהכונה שהוא ואחר מצטרפים לעדות אחרת של ר"ח, אבל לא מצטרפים לעדות מומן.

אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו, וטוען בעה"ב שנתן לו את הדינר, והוא אומר לא קיבלתי, ישבע בעה"ב שנתן את הדינר. ואם טען החנוני שנתן לו את הפירות והוא טוען שלא קיבלם, ישבע החנוני. ולר"י כל שהפירות בידו ידו על העליונה והיינו במקרה הראשון, דאין דרך החנוני המוכר שלא בהקפה לתת פירות בלי לקבל מעות. וכן הדין באופנים הנ"ל באמר לשולחני תן לי בדינר מעות, ור"י פליג. (וקמ"ל שאע"פ שמעות לא מרקבי ויתכן שהשהה אותם סוברים רבנן שהשולחני נאמן, וגם בפירות דעבידי דמרקבי סובר ר"י שבעה"ב נאמן).

ור"י איירי כשהפירות צבורים ומונחים ואז צריך בעה"ב להשבע, אבל אם הפשילם בקופתו לאחוריו, המוציא מחבירו עליו הראיה.

מתי צריך שבועה לגבית כתובה - אשה הפוגמת כתובתה שמודה שקיבלה חלק מהכתובה, או שעד אחד מעיד שהכתובה פרועה, אינה נפרעת אלא בשבועה. וכן מנכסים משועבדים או מנכסי היתומים או שנפרעת שלא בפניו ששלח גט ממזדה"י, אינה נפרעת אלא בשבועה.

שבועת היתומים בגבית חוב אביהם

יתומים לא יפרעו אלא בשבועה, והיינו מיתומים אחרים, אבל מאחרים גובים בלי שבועה כאביהם.

דעת רב ושמואל שגם מיתומים דווקא אם מת המלוה לפני הלוה, אבל אם מת הלוה לפני המלוה, שכבר נתחייב המלוה שבועה לבני הלוה, אינם נפרעים בשבועה דאין היורשים יכולים להשבע את השבועה שנתחייב אביהם, ולרבי אלעזר נשבעים שבועת יורשים ונוטלים,

מ"ט: שואל שנשבע לשקר - שואל שנשבע שהשור מת ובאמת השור נשבר או נשבה וכו', או בשאר מקרים שנשבע על דבר המחייבו, ונתברר שקרה מקרה אחר שגם פטור דלא כפר ממון בשבועה זו, אבל אם הכחיש שקיבל את השור ונשבע ונמצא שאירע לשור דבר המחייבו ממון, חייב.

ש"ש שנשבע לשקר - ש"ש שנשבע שהשור מת, ובאמת השור נשבר או נשבה וכו', או בשאר מקרים שהוא פטור ונשבע שקרה מקרה אחר הפוטרו, או שנשבע על דבר המחייבו, ובאמת קרה מקרה אחר המחייבו, פטור, וכן הדין אם נשבע על דבר המחייבו וקרה מקרה אחר הפוטרו, אבל אם נשבע על דבר הפוטרו, והתברר שקרה דבר המחייבו, חייב.

זה הכלל הנשבע להקל על עצמו חייב, להחמיר על עצמו פטור.

חיוב על שבועת ביטוי - לרב ורבי אלעזר כל הפטורים הנ"ל אינם פטורים אלא משבועת השומרים אשם דשבועת הפקדון, אבל חייבים משום שבועת ביטוי דלשעבר, קרבן עולה ויורד, כיון ששבועה זו שייכת בהן ולא נגנב או לא נגנב, ולשמואל פטורים אף משבועת ביטוי, כיון ששבועה זו לא שייכת בלהבא ימות ולא ימות, שזו שבועת שוא שאין ביזו לקיימה. וכן נחלקו רב ושמואל בנשבע שפלוני זרק לים או שלא זרק, וקמ"ל שרב מחייב אפי' כשבי"ד משביעים אותו, ושמואל פטר אפי' בנשבע מעצמו.

ודעת רב אמי שאין חיוב שבועת ביטוי על שבועה שהשביעהו בי"ד, דכתיב "כי תשבע" והיינו מעצמו ד"כ"י משמע בד' לשונות - אי, דילמא, אלא, דהא.

הדרן עלך מסכת שבועות

שותף בערב שביעית, ובמוצאי שביעית לוח ממנו מגלגלים שבועה.

מ"ט. לרב הונא לכולם מגלגלים חוץ מלשכיר והיינו שאין מגלגלים ע"י שבועת שכיר, כיון שכל ענינה היא להפיש דעתו של בעה"ב, ולרב חסדא אין בי"ד פותחים לומר לתובע שיגלגל עליו שבועה, ואם רצה לגלגל מגלגלים, חוץ מבשכיר.

השביעית משמטת את השבועה, דכתיב "וזה דבר השמיטה" אפי' דיבור השמיטה משמטת.

דין ארבעה שומרים

שומר חינם נשבע על הכל שלא פשע.

שואל משלם את הכל שבר או שבויה או מתה או גניבה או אבידה, אבל במתה מחמת מלאכה פטור.

שומר שכר נשבע בשבורה ושבויה ומתה, ומשלמים בגניבה ואבידה.

שוכר לתנא דמתני' דינו כש"ש, וי"א שדינו כש"ח.

חיוב ד' שומרים בקרבן שבועה

שומר חינם שנשבע לשקר - ש"ח שנשבע שהשור מת והתברר שלא מת אלא נשבר או נשבה וכו', או בשאר מקרים שנשבע והתברר שקרה מקרה אחר הפוטרו מלשלם, או שנשבע שלא קיבל לשומרו, והתברר שקיבלו אך קרה לו דבר הפוטרו מלשלם, פטור מקרבן שבועה, כיון שלא נפטר מלשלם ע"י השבועה. אך אם נשבע שאבד, והתברר שהוא אכלו, משלם קרן, ואם הודה מעצמו משלם קרן חומש ואשם, דשבועת הפקדון אינה באה אלא אם הוא מודה ושב ורוצה להתכפר. ואם נשבע שהשור נגנב ובאו עדים שהוא גנבו משלם כפל, ואם הודה מעצמו משלם קרן חומש ואשם.

אחד מן השוק שאמר לא גנבתי ויש עדים שגנבו חייב כפל אפי' בלי שבועה דגנב ממש חייב אף בלי שבועה, ואם טבחו או מכרו משלם ד' וה', ואם ראה שהעדים עומדים לבוא והודה אינו משם אלא קרן.